

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Význam a činnost studentského Hnutí „77“
(Il Movimento del 77) na italské politické
scéně ve 2.polovině 70.let**

autor:	Vilém Hanuš
obor:	Politologie a mezinárodní vztahy
akademický rok:	2006/2007
vedoucí práce:	PhDr. Malvína Hladká
datum odevzdání:	Praha 21. května 2007

PROHLÁŠENÍ

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Význam a činnost studentského hnutí „77“ (Il Movimento del 77) na italské politické scéně ve 2.polovině 70.let** zpracoval samostatně a vyznačil v ní veškeré použité zdroje informací.

V Praze, 21. května 2007

Vilém Hanuš

Děkuji PhDr. Malvíně Hladké za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

podpis

Obsah práce:

I. Úvod:	str.1
II. 1. Itálie na začátku 70.let:	str.3
1.1 Hospodářská a politická situace.....	str.3
1.2 Revoluční levice.....	str.4
2. Hnutí „77“ (Il Movimento del 77):	str.8
2.1 Situace na univerzitách.....	str.8
2.2 Malfattiho reformy.....	str.9
2.3 První vážnější střety a masivní protesty.....	str.10
2.4 „Černý čtvrtek“ Luciana Lamy.....	str.15
2.5 Sociální původ Hnutí „77“.....	str.19
2.5.1 Teorie „druhé společnosti“ (seconda società).....	str.19
2.5.2 Italský student roku 77 a jeho potřeby.....	str.22
2.5.3 Kreativní „Indiáni metropolí“.....	str.23
2.6 Z Říma do Bologne.....	str.26
2.6.1 Národní shromáždění v Římě 26.-27.února.....	str.26
2.6.2 Tragický „bolognský“ březen 1977.....	str.29
2.6.3 „Komunistická strana Itálie je nepřítel číslo jedna“.....	str.32
2.6.4 První krize hnutí.....	str.34
2.6.5 Prohlášení bolognské části hnutí.....	str.36
2.6.6 Symbol P38.....	str.38
2.6.7 Národní shromáždění v Bologni 29.-30.dubna.....	str.40
2.7 Výzva francouzských levicových intelektuálů.....	str.42
2.8 Celostátní sjezd Hnutí „77“ 23.-25.září 1977 v Bologni.....	str.43
2.8.1 Reakce veřejnosti.....	str.43
2.8.2 Proč právě Bologna?.....	str.44
2.8.3 Průběh sjezdu.....	str.45
2.9 Epilog hnutí.....	str.48

3. Dědictví a odkaz Hnutí „77“.....	str.50
3.1 Inovace v komunikacích.....	str.50
3.2 Hnutí a násilí.....	str.52
3.3 Dosáhnuté cíle a význam hnutí.....	str.54
3.4 30 let poté.....	str.56
III. Závěr.....	str.59
Sommario.....	str.62
Seznam literatury.....	str.63
Přílohy	

I. Úvod

Rok 1977 je v italských novodobých dějinách neodmyslitelně spojen se silnou sociální krizí, s četnými studentskými a mládežnickými demonstracemi a s tvrdými střety mladých se státní policií, kteří byli nespokojeni s ekonomickou a politickou situací v zemi.

Rok 1977 je také považován za počátek doby italského terorismu, kdy eskalovaly promyšlené a organizované teroristické ataky za účelem zcela ochromit fungování italského státu.

Italští politologové a historici se na rok „77“ dívají jako na rok plný dramatických událostí, nadějí, zklamání a deziluzí, na rok, který poznamenal politické dění a celkovou atmosféru v zemi na další desetiletí.

V tomto roce vznikalo nové masové extrémně levicové studentské hnutí, které dostalo název po roce svého vzniku – il Movimento del 77 (Hnutí „77“), jež se velice rychle šířilo mezi studenty a nezaměstnanými mladými lidmi, v němž se snažila získat dominantní vliv volná federace revolučních kolektivů *Autonomia Operaia*.

V první části mé bakalářské práci se budu zabývat chronologicky nejzásadnějšími událostmi roku 1977, které byly spojeny s činností Hnutí „77“, co bylo příčinou tak masivních protestů tehdejších studentů a mladých lidí, co bylo cílem studentského a mládežnického hnutí a jaký mělo dopad na tehdejší politickou scénu.

Závěrečná kapitola bude věnována odkazu a významu hnutí, jeho eventuelnímu přínosu či negativním dopadům na italskou společnost a nastíním situaci dnešních mladých studujících Italů 30 let po událostech roku 1977.

Hnutí „77“ bylo velice spleťité a heterogenní, mělo několik frakcí, které se vyvíjely svým osobitým způsobem. Ve své práci jsem se zaměřil na část studentskou, mladých nezaměstnaných lidí a na část radikálů různých militantních skupin. Tyto složky byly nejviditelnější a tvořily basi hnutí. K činnosti hnutí se připojily i různé sekty, homosexuálové a feministická hnutí, která ovšem nabývala irelevantnějšího významu.

Obsazování fakult, masivní protesty a demonstrace probíhaly v průběhu roku 1977 po celé Itálii, nicméně ve své práci se zaměřím na události v hlavním městě Římě a v Bologni. V těchto dvou městech se odehrály klíčové události, které ovlivnily dosavadní průběh; tamní části hnutí svými činy udávaly tón a následný směr a vývoj Hnutí „77“, další frakce z různých částí Itálie často jen reagovaly na události v těchto dvou městech.

Římská část hnutí těžila ze statutu Říma jako hlavního města Itálie a římská univerzita je jedna z největších v Itálii. V Římě se také nacházelo největší sídlo radikální Autonomia Operaia, která si často násilnými prostředky usurpovala dominantní postavení v hnutí a byla vždy iniciátorem násilných střetů.

Bolognská univerzita je nejstarší na světě, Bologna byla vždy městem studentů a rok 1977 byl pro toto město opravdu uzlovým, který ovlivnil nejen studentský, ale i veškerý veřejný život na mnoho let dopředu a ovlivnil i budoucí postoje politických stran v tomto regionu.

Bologna je srdcem regionu Emilia Romagna, který byl od 2.světové války vždy levicově orientovaný, kde měla Komunistická strana Itálie neotřesitelné postavení. Význam Hnutí „77“ tak má v tomto regionu zvláštní příchuť, poněvadž hnutí bylo zejména hnutím levicovým a střety mezi mladými radikály a studenty s policií byly v Bologni nejvážnější a nejintenzivnější. Nabízí se nám zabývat se příčinami a důvody, které vedly ke vzniku nové extrémní studentské levice v „rudém“ regionu Emilia-Romagna a proč docházelo k takovýmto tvrdým střetům mezi „novou“ extrémní levicí a tradiční levicí reprezentovanou Italskou komunistickou stranou.

Po celou dobu práce jsem postupoval analytickou metodou.

Co se týče literatury, vycházel jsem zejména z cizojazyčných zdrojů, poněvadž o studentském a mládežnickém hnutí roku 1977 v Itálii nebylo v češtině publikováno prozatím nic. Během svého jednosemestrálního studijního pobytu v Bologni jsem měl přístup do tamních knihoven, kde se mi podařilo sehnat pro moji práci nejdůležitější publikace pojednávající o hnutí, které vycházely bezprostředně po roce 1977, kdy byly události dosti v živé paměti a dále těžím z vlny knižních publikací vycházející v roce 1997 z pera samotných aktérů tehdejšího hnutí, kteří zpětně hodnotí význam Hnutí „77“ a všech událostí roku 1977 s dvacetiletým odstupem.

II. 1. Itálie na začátku 70.let

1.1 Hospodářská a politická situace

Na začátku 70.let postihla Itálii silná hospodářská recese. Na konci roku 1973 se země sdružené v OPEC (Organizace zemí vyvážející ropu) rozhodly zvýšit cenu ropy až o 70%¹ a zároveň snížit její export, což způsobilo rapidní nárůst cen pohonných hmot. Tento ropný šok spustil v Itálii hospodářskou krizi,

¹ Della Porta Donatella: Movimenti collettivi e sistema politico in Italia. 1960-1995, Laterza, Roma-Bari 1996 str.51

stagnaci italské ekonomiky, odliv kapitálu do zahraničí, zmrazováním reálných mezd a omezování výroby a investic.²

Ve stejné době je Apeninský poloostrov zatížen i migrační vlnou ze zemí Afriky a Blízkého východu. Vrací se i italští imigranti z Německa, poněvadž i německý stát také vážně zasáhla ropná krize. Itálie na začátku 70.let je zemí s největší nezaměstnaností ze zemí západní Evropy a s největší stagflací ze zemí Evropského společenství.³

Na italské politické scéně je strana Křesťanské demokracie (DC -Democrazia Christiana) již bezmála 30 let nejsilnější politickou stranou, od voleb roku 1948 získává vždy přes 37% hlasů, daří se jí tak být permanentně ve vládě samostatně nebo v koalici. Druhou nejsilnější stranou je Komunistická strana Itálie (PCI – partito Comunista italiano), která je od roku 1948 permanentně v opozici. Generálním tajemníkem PCI se od roku 1972 stal Enrico Berlinguer, který zhruba rok po svém nástupu do funkce načrtl politickou linii tzv.“historického kompromisu“ předpokládající možnost užší spolupráce se všemi demokratickými, relevantními politickými stranami v Itálii. Reagoval na zářijové události v Chile⁴ a z obavy nástupu autoritativní vlády v Itálii v důsledku nárůstu „strategie násilí“ a šířícího terorismu v zemi na přelomu 60.-70.let.

V červnových volbách roku 1976 do Sněmovny poslanců dosáhla Komunistická strana Itálie dosud nejlepšího výsledku, získala 34,4% hlasů, v Dolní komoře jí tak patřilo 228 křesel.⁵ Vítěznou stranou se stala jak bylo v této době zvykem Křesťanská demokracie, která zvítězila s počtem 38,7% hlasů.⁶ Tyto dvě nejsilnější politické strany dávaly dohromady více než 70% hlasů italských voličů. Po těchto volbách se Komunistická strana rozhodla odejít z permanentní opozice, což lze chápat jako uvedení do praxe novou „strategii spolupráce“ načrtnutou v politické linii „historického kompromisu“.

V srpnu 1976 se PCI se socialisty zdržela při hlasování o důvěře jednobarevné vlády Křesťanských demokratů, v březnu roku 1978 již pak komunisté plně

² Tamtéž, str.51

³ <http://www.marzo77.it/menuMarzo77.asp> - 27.3.2007

⁴ 11.září 1973 došlo v Chile k vojenskému převratu, kdy byla svržena levicová vláda Salvadora Allendeho. Na základě těchto událostí došel Berlinguer k závěru, že PCI nikdy nebude moci DC ve výkonu moci úplně vystřídat, protože by USA zorganizovala vojenský převrat – in: <http://www.multiweb.cz/hawkmoon/strana34.htm> - 21.3.2007

⁵ <http://www.batsweb.org/cultura/Geopolitica/Italia/elezioni1946.htm> - 21.3.2007

⁶ <http://www.batsweb.org/cultura/Geopolitica/Italia/elezioni1946.htm> - 21.3.2007

vyslovili důvěru nové vládě Giuliana Andreottiho.⁷ Tato široká národní koalice uplatňovaná v letech 1976 – 79 dostala přívlastek *koalice národní solidarity*, parlamentní většina v tomto období tak dosahovala neuvěřitelných 90%.⁸

Ropná krize, následná hospodářská recese, nová politická linie „historického kompromisu“ Komunistické strany Itálie a uplatnění *koalice národní solidarity* po volbách roku 1976, měly značný vliv na události, které se odehrály v roce následujícím, v roce 1977.

1.2 Revoluční levice⁹

Tímto termínem se označila nová levicová politická uskupení vznikající v rozmezí let 1967 – 69. V těchto letech vznikalo několik převážně mimoparlamentních levicových skupin, které se chtěly odlišit od „tradičních“ levicových politických stran (PCI a PSI – Italská socialistická strana). V rozmezí těchto let byla založena *Lotta Continua* (Odpor pokračuje), *Avanguardia Operaia* (Dělnická avantgarda), *Potere Operaio* (Dělnická moc), *il Manifesto* (Manifest), *Unione dei Comunisti Italiani – marxisti-leninisti* (Unie Italských komunistů – marxisti-leninisti), *Partito Comunista d'Italia* (Pcd'I), *Partito di Unità Proletaria* (Strana Proletářské Unie) a *Movimento Studentesco*, které se v roce 1976 přetransformovalo v *Movimento Lavoratori per il Socialismo* (Hnutí pracovníků pro socialismus).¹⁰ Tyto skupiny měly vlastní pravidelně vycházející periodika, samy se označily termínem „Nová levice“ (la Nuova Sinistra).

Většina těchto organizací, zejména v počátcích, měla charakter politického hnutí, řadila se do kategorie nátlakových skupin. Rodily se bez konstitutivních orgánů, neměly žádné stanovy či regule, neexistovaly žádné ústřední a statutární orgány. Nicméně v rozmezí let 1968 - 69 získávaly do svých řad mnoho studentů ze studentských hnutí roku 1968, kteří našli sympatie v těchto většinou extrémistických skupinách.¹¹

⁷ Della Porta Donatella: *Movimenti collettivi e sistema politico in Italia. 1960-1995*, Laterza, Roma-Bari 1996 str.81

⁸ DC, PCI, PSI, PSDI, PRI a PLI dávali po volbách roku 1976 dohromady 90.5% hlasů – výpočet na základě údajů na stránkách: <http://www.batsweb.org/cultura/Geopolitica/Italia/elezioni1946.htm>

⁹ Sinistra Rivoluzionaria

¹⁰ Billi Fabrizio: *Gli anni della rivolta : 1960-1980: prima, durante e dopo il '68*, Punto Rosso, stampa Milano 2001, str.88-99

¹¹ Tamtéž, str.88

5 000 – 10 000 stoupenců měla Pcd'I a Unione dei Comunisti Italiani; Lotta Continua až 20 000 členů; Potere Operaio 1 000-1 500; il Manifesto 5 000 – 6 000; Avanguardia Operaia 15 000 – 18 000; Partito di Unità Proletaria v roce 1974 hlásila již 17 500 členů. Přidáme-li krajně extrémistické skupiny *Quarta Internacionála*, *Ligu Komunistů* a různá anarchistická hnutí, v první polovině 70.let již tak dojdeme k cifře 100 000 příznivců „Nové revoluční levice“.¹²

Je zajímavé, že jakmile se některá organizace začala konstituovat jako politická strana, ihned ztrácela své příznivce a sympatie ostatních uskupení.¹³ Například Partito di Unità Proletaria (PdUP), Avanguardia Operaia (AO), il Movimento Lavoratori per il Socialismo (MLS) a Lotta Continua (LC) se pro volby 1976 připojily ke kandidátce krajně levicové strany Democrazia Proletaria, která ovšem dosáhla katastrofálního výsledku ve volbách roku 1976. Volilo pro ni 550 000 voličů¹⁴, získala tak pouhých 1.5% hlasů, ve Sněmovně poslanců jí patřilo jen 6 křesel.¹⁵ Tento nelichotivý výsledek způsobilo krizi a určitou deziluzi předních členů „Nové levice“.¹⁶

Organizace „Nové levice“ si tak v roce 1977 udržovaly statut politických nátlakových skupin, levicově orientovaný studenti roku 1977 byli členi těchto organizací, la Nuova Sinistra je součástí Hnutí „77“.

Zvláštní kapitolou jest volná federace revolučních kolektivů *Autonomia Operaia*. Původ slova *Autonomia* vychází z konce 70.let, kdy slovo autonomie bylo používáno odbory pro označení těch skupin, které si kladly za cíl být nezávislé na politických stranách a na již existujících odborech.¹⁷ Původ Autonomie Operai tak můžeme také chápat jako snahu o existenci volné odborové konfederace zcela nezávislé na státu a politických stranách, poněvadž v této době byl v Itálii velký nedostatek zcela autonomních a nestraničských organizací¹⁸.

¹² Tamtéž, str 88 - 89

¹³ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.32

¹⁴ Billi Fabrizio: Gli anni della rivolta : 1960-1980: prima, durante e dopo il '68, Punto Rosso, stampa Milano 2001, str.98

¹⁵ <http://www.batsweb.org/cultura/Geopolitica/Italia/elezioni1946.htm> - 1.4.2007

¹⁶ Například Lotta Continua ukončí svoji činnost v roce 1976, stejnojmenné periodikum ovšem vychází až do roku 1982 – in: http://it.wikipedia.org/wiki/Lotta_Continua - 1.4.2007

¹⁷ <http://www.marzo77.it/menuMarzo77.asp - 3.4.2007> a in: Zavoli Sergio: La notte della Repubblica; A. Mondadori Nuova Edi., Milano 1992, str.233

¹⁸ Italská první republika (1948 – 1993) je často nazývána republikou partitokratickou, kde masové politické strany měly vliv i v mimopolitické oblasti. K partitokracii se budu podrobněji zabývat v kapitole 3.1

Vrchol své činnosti tato organizace zaznamenává v letech 1976 – 78, kdy právě po desolátním volebním výsledku strany Democrazia Proletaria, získávala Autonomia do svých řad mnoho radikálů, kteří po volbách roku 1976 a vystoupení PCI z permanentní opozice se rozhodli pro tvrdší odpor proti partitokratickému státu. Autonomia slučovala zejména mladé nezaměstnané lidi, „proletářskou“ mládež z periférií, dělníky, krajně levicově orientované studenty, kteří nesouhlasili se současnou politikou státu. V Hnutí „77 si Autonomia Operaia usurpovala dominantní postavení. Jak během dalších řádků bude vidno, stoupenci Autonomie byli vždy zastánci radikálního řešení, často vyvolávali konflikty i uvnitř hnutí.

2. Hnutí „77“ (il Movimento del 77)

2.1 Situace na univerzitách

V roce 1965 byly univerzity v Itálii zpřístupněny všem, což mělo za následek masivní nárůst počtu studentů. Zákony o volném přístupu na univerzity pak definitivně vešly v platnost v roce 1969.¹⁹ Univerzity ale neměly příslušný počet budov, adekvátně velké přednášející místnosti a zařízení k systematizaci všech svých posluchačů. Díky této masifikaci univerzit dostávali studenti mizivá stipendia, která nemohla pokrýt veškeré náklady na ubytování a studia. Tato neutěšená situace na vysokých školách měla za následek studentské protesty roku 1968.²⁰

Po necelých deseti letech se ale na vysokých školách situace nějak výrazně nezlepšila. V roce 1977 se zapsalo dalších 230 000 studentů, počet italských vysokoškoláků tak přesáhl již 1 milion.²¹ Itálie je tak evropskou zemí s nejvyšším procentem vysokoškolských studentů.²²

Nicméně prostory pro takovýto počet posluchačů stále nebyly. Například univerzita v Římě měla 180 000 přihlášených studentů, ale budovy a jejich zařízení vystačilo tak na 20 000.²³ Vzhledem k této katastrofální nevybavenosti římské univerzity převážný počet studentů na přednášky vůbec nechodil. V Římě počet pravidelných posluchačů klesl o 11%²⁴ vzhledem k předchozímu roku, což mělo za následek odchod některých vysokoškolských profesorů, nebo si docenti přivydělávali tím, že přednášeli na jeden semestr i na jiných školách.²⁵ Profesori tak byli věčně nepřítomní, neměli dostatečný počet

¹⁹ <http://www.marzo77.it/menuMarzo77.asp> - 29.3.2007

²⁰ Della Porta Donatella: Movimenti collettivi e sistema politico in Italia. 1960-1995, Laterza, Roma-Bari 1996 str.136

²¹ Monicelli Mino: Ultrasinistra in Italia 1968-1978, Laterza, Roma-Bari 1978, str.67

²² <http://www.marzo77.it/menuMarzo77.asp> - 29.3.2007

²³ Monicelli Mino: Ultrasinistra in Italia 1968-1978, Laterza, Roma-Bari 1978, str.68

²⁴ Tamtéž str.67

²⁵ Tamtéž, str.68

konzultačních hodin, často odpadaly přednášky, chyběly semináře, chyběl jakýkoli osobní kontakt se studentem, docházelo k naprostému odcizení mezi přednášejícím a jeho posluchači.

Nedostatečné prostorové vybavení univerzity v hlavním městě se projevilo tím, že nikoli půda univerzity, ale náměstí Minerva se pro studenty stalo alternativním místem, kde se mohli všichni společně sejít, zorganizovat různá studentská shromáždění či schůze. Pro římské studenty univerzita přestala být kulturní institucí, ale centrem „*masivního nahromadění lidí ze všech sociálních vrstev*“.²⁶

Velký počet studentů znemožňoval přidělování stipendií adekvátní k nákladům. Tudíž jako před deseti lety, studenti dostávali nízká stipendia, byli tak zcela závislí na podpoře rodičů a museli si na studie přivydělávat.

2.2 Malfattiho reformy

V prosinci roku 1976 italské deníky publikují úryvky z připravované reformy týkající se organizace studia na vysokých školách navržené tehdejším ministrem školství Francem Mariem Malfattim (DC).

Reforma předložená ministrem předpokládala:

- *zavedení tří stupňů organizace studia*
- *rozdělení profesorů na externí a interní*
- *pyramidální hierarchie univerzitních správních orgánů, kde bude většina zajištěna profesorem*
- *větší kontrola jednotlivých kateder nad studijním programem*
- *zavedení zkuškového období na letní a zimní (tedy na zimní zkuškové období a letní zkuškové období. Předtím byly zkuškové termíny zhruba každý měsíc – pozn.aut.)*
- *navýšení poplatků za studium*²⁷

Tato reforma reagovala na velké nedostatky reformy předchozí z let 60., kdy byly nejenom univerzity zpřístupněna všem, ale „liberalizovaly“ se i studijní plány jednotlivých oborů, což umožňovalo studentům si volně vybírat předměty,

²⁶ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str.68

²⁷ Grispigni Marco: *Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere*, Il saggiaatore, Milano 1997, str.18 a in: http://digilander.libero.it/gianni61dgl/movimento77_inizi.htm - 29.3.2007

ze kterých chtějí absolvovat zkoušku. V praxi to znamenalo, jak poukázal profesor Renato Scognamiglio, že *studenti si vybírali ty lehčí předměty a profesori, kteří měli a mají náročnější předměty, byli studenty zcela opuštěni. Bylo nutné opět zavést povinné předměty, ze kterých studenti budou muset absolvovat zkoušku, aby mohli postoupit dále. Kvalita a kvalifikovanost absolventů se značně snížila, když studenti nebyli povinni absolvovat náročnější předměty.*²⁸

Akademický senát v Palermu se rozhodl jako jediný tyto změny aplikovat ihned, což vyvolalo velkou nevoli z řad studentstva, kteří ihned vyšli do ulic protestovat. Na konci prosince roku 1976 je obsazena Filosofická fakulta v Palermu.²⁹ V lednu se nepokoje a protesty šíří z jihu na sever jako morová rána, na půdách univerzit to začíná vřít, začíná předlouhý bouřlivý rok 1977.

2.3 První vážnější střety a masivní protesty

Po Palermu se 17.ledna 1977 připojí k protestům proti Malfattiho reformám i studenti v Neapoli. Tamní studentská valná hromada rozhodne okupovat týden několik fakult, o dva dny později k nepokojům dochází i v Salernu, následuje pak Řím, Miláno, Torino, Bologna, Pisa, Florencie, Padova atd...³⁰

V první polovině roku 1977 se nejkříčovější události odehrávaly v Římě, v hlavním městě Itálie. 1.února dopoledne se na půdě Filosofické fakultě koná schůze výboru „odporu“ proti Malfattiho změnám. Poblíž této fakulty, v ulici Pavia, je sídlo extrémně pravicové organizace FUAN (Fronte Universitario d’Azione Nazionale), odkud přijede skupina ozbrojených stoupenců této organizace. Rozdělí se na dvě skupinky; jedna zamíří do sídla Právnické fakulty, kde rozdává letáky hlásající odpor proti Malfattiho reformám, podpis „FUAN-Caravella“³¹; druhá skupina, skandující „smrt rudým“ doslova zaútočí na Filosofickou fakultu.³²

Bohužel při tomto incidentu dochází k prvnímu násilí, padnou první výstřely. Útočníci střelbou ze svých pistolí vážně poraní 22letého Guida Bellachioma a

²⁸ Úryvek z rozhovoru Renata Scognamiglia poskytnutý 6.října 1977 novinovému deníku *la Repubblica*: in: • Dell’Arti Giorgio: 1977 : i giorni delle P38, La repubblica, Roma 1986, str.17

²⁹ Grisipigni Marco: *Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere*, Il saggiatore, Milano 1997, str.19

³⁰ Tamtéž, str.19 a str.111

³¹ Jedná se o sekci FUANu v Římě

³² Bernocchi Piero: *Movimento settantasette : storia di una lotta*, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.96-7

24letého Paola Mangoneho. Viníci jsou ovšem brzo dopadeni, protože během útěku jeden z členů násilníků při vší své chytrosti ztratí na místě činu svůj osobní doklad. Identifikován je Emanuel Macchi, 22let, oficiální člen FUANu.³³ Zprávy o tomto incidentu se šířily rychlostí blesku a radikalizovaly celou situaci. Odpověď a reakce jednotlivých studentských výborů Filosofické fakulty byla okamžitá. Večerní studentská shromáždění vyhlásují na druhý den obsazení fakulty a „*odpor proti Malfattiho reformám, proti PCI a boj proti fašistickému násilí*“.³⁴ Nejradikálněji se vyjadřují, jak bude později zcela zvykem, členové Autonomie Operai: „*není čas na žvanění, zranili naše druhy, je třeba vyrazit do ulic*“.³⁵

Manifestaci na druhý den (2.února) vyhlásí i levicová odborová organizace Italská všeobecná konfederace práce, dále se přidá i Italská konfederace odborů pracujících a Italský svaz práce.

Studentstvo a členové extrémně levicových hnutí se ale nepřidali k manifestaci odborů a rozhodli se zorganizovat vlastní průvod, který měl vést přes náměstí Indipendenza k pedagogickému ústavu, pak nazpátek zpět na půdu univerzity. Ovšem na rohu ulice Sommacampagna se část demonstrujících odpojí (převážně členové Autonomia Operaia) a molotovými koktejly³⁶ napadne sídlo Italského sociálního hnutí³⁷, většina však pokračuje směr na náměstí Indipendenza.. Demonstrující se na náměstí chvíli zdrží a poté se rozhodnou vrátit se na fakultu. Ovšem na rohu náměstí se zdržela skupinka asi deseti osob. Kolem průvodu projíždí bílé auto, ve kterém sedí tajní agenti policejního úřadu pozorující demonstrující dav.³⁸ Auto je však zastaveno přiletěvší dlažební kostkou, která rozbila přední sklo. Agenti vystoupí, vyndají zbraně a v tu chvíli se jeden z nich skácí k zemi s kulkou v těle.³⁹ Strhne se přestřelka a tvrdý ozbrojený střet mezi policií a demonstrujícími. Výsledkem střetu jsou dva

³³ Tamtéž, str.97

³⁴ Tamtéž, str.98

³⁵ Dosl.překl. in:Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.98

³⁶ Jedná se o zápalnou láhev způsobující požár

³⁷ MSI – il Movimento sociale italiano - nejvýznamnějším představitel italské pravice. Jelikož ale nemělo moc šanci dostávat se do vlády, soustřeďovalo se na mimoparlamentní aktivity, nejednou byla strana spojována s extrémním pravicovým terorismem. Tento atak na jeho sídlo byl reakcí na akci členů FUAN na Filosofické fakultě předešlý den.

³⁸ Tito tajní agenti byli součástí taktiky italských pořádkových jednotek. Nebyli oděni do policejních uniforem, unikali tak hlavní pozornosti demonstrujících a mohli po případných nepokojích identifikovat největší výtržníky a iniciátory konfliktů.

³⁹ Dell'Arti Giorgio: 1977 : i giorni delle P38, La repubblica, Roma 1986, str.9

zranění studenti, kteří museli být ošetřeni, dva zadrženi policií a postřelený agent Domenico Arboletti, který je měsíc na pokraji života a smrti.⁴⁰

Kdo začal první střílet? Podle neoficiálních informací, někdo z té desetičlenné skupinky na rohu náměstí poblíž hlavního davu, jejich totožnost se ale nikdy nepodařila objasnit. Státní představitelé byli ovšem přesvědčeni, že se jednalo o radikály z řad Autonomia Operaia. Ihned po střetech na náměstí Indipendenza senátor za Komunistickou stranu Ugo Pecchioli přichází s teorií „dvou extrémismů“: *„Čelíme nátlaku skupině ozbrojených radikálů, kteří se snaží rozpoutat další vlnu „strategie násilí“. Nejdříve nájezd fašistů Italského sociálního hnutí na univerzitu, pak násilnosti provokatérů⁴¹, takzvaných autonomistů. Jak jedné straně tak druhé straně je násilí vlastní a oba tábory směřují k praktikám terorismu“.*⁴² Tento výrok komunistického senátora samozřejmě nepotěšil stoupence z řad Autonomia Operaia, kteří poslali senátorovi rozhořčený dopis, ve kterém mimo jiné Pecchiolimu vytýkají, že Autonomii Operai a „fašisty“ hodil do jednoho pytle. Propast mezi Komunistickou stranou a „Novou levicí“ se tak prohlubuje.

Po incidentu na náměstí Indipendenza, odkud si studenti odnesli první modřiny, se situace zhoršuje, obsazování jednotlivých fakult nabírá na síle. Den po bitce mezi studenty a státní policií se demonstrace přesunou i do severních měst. V Miláně a ve Florencii se konají protesty proti státnímu násilí na náměstí Indipendenza v Římě předešlého dne.⁴³

Nicméně centrum veškerého dění je stále hlavní město. Valná hromada studentů římské univerzity vyhlásí na 5. února další demonstraci. Tématem již ale není pouze „Malfatti“

Valná hromada studentů Říma vyhlásuje demonstraci na sobotu 5. února od 16. hod. proti:

- *agresi fašistů a kriminálním odstřelovačům z řad policie*

⁴⁰ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.100

⁴¹ V tomto smyslu slovo provokatér Italové označují ty jedince, kteří na demonstracích si kladou za cíl vyvolat konflikt a násilné střety se státní policií. Senátor se tak zmiňuje o oněch deseti neznámých osobách, kteří zřejmě vyvolali střelbou následnou bitku.

⁴² <http://www.nelvento.net/archivio/68/settesette/volantini1-10.htm> - 31.3.2007

⁴³ Grispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiatore, Milano 1997, str.111

- „legge Reale“⁴⁴ a plánu ministra vnitra Francesca Cossigy zajišťovat veřejný pořádek pomocí speciálních zásahových komand
- vládě Andreottiho a jeho „protiproletářské“ politice
- apatickým politickým stranám, kteří neplní roli opozice⁴⁵

Průvod se měl sejít před univerzitou, ale univerzitní oblast byla krátce po poledni uzavřena a hlídána policejními kordony. Policisté zadržovali každého, kdo se jen přiblížil. Za odpoledne nakonec zatknou 5 osob za držení zápalných láhví a zbraní, 2 osoby jsou zadrženi pro veřejné urážky.⁴⁶ Stanovisko magistrátu policie hlavního města Říma na ohlášenou manifestaci je jasné: „nedovolíme žádnou demonstraci“⁴⁷.

Autonomia Operaia chce i přes zákaz protestní průvody uskutečnit. Různé fakultní studentské výbory ale nechtějí, aby se pole působnosti Hnutí „77“ přesunulo pouze na náměstí, kde bude docházet ke střetům se státní pořádkovou službou, demonstraci chtějí přesunout na středu 9.února. Oba návrhy se na valné hromadě odhlasují, v hlasování zvítězí návrh studentského výboru demonstraci v centru města odložit na středu. Následně je vyhlášen „společenský a kulturní meeting“ v neděli 6.února na půdě univerzity. Pro tuto studentskou „párty“ jsou sepsány letáky hlásající: „V novinách, v televizi, v rádiích se můžeme dočíst a doslechnout, že v těchto dnech je římská univerzita okupována provokatéry. Ve skutečnosti je univerzita obsazena tisíci jejími studenty, jako ráznou odpovědí na nájezd fašistů Italského sociálního hnutí (MSI), kteří v úterý ráno vážně zranily naše dva druhy, aniž by pak policie pohnula prstem. V sobotu policejní úřad zakázal uskutečnění nenásilné demonstrace, vyslal do ulic desítky policejních vozů a stovky ozbrojených mužů, kteří učinily z univerzitní oblasti vojenskou zónu. My jsme se ovšem nenechali vyprovokovat k dalším násilnostem, místo průvodu napříč městem jsme se vrátili zpět na půdu univerzity,...abychom vyjádřili nesouhlas

⁴⁴ Zákon o veřejném pořádku, navržený ministrem vnitra Oronzem Realem, který vešel v platnost 22.května 1975. Tento zákon ponechával větší volnost státní pořádkové službě v používání střelných zbraní proti výtržníkům. Zásahové jednotky tak dostaly vyloženo „povolení zabít“. Deset let od zavedení legge Reale tyto jednotky zabily na 350 osob. Komunistická strana Itálie dříve tento zákon nepodporovala, následně se pak paradoxně stala jeho největším zastáncem. – in: Grispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiatore, Milano 1997, str.119 a in: Billi Fabrizio: Gli anni della rivolta : 1960-1980: prima, durante e dopo il '68, Punto Rosso, stampa Milano 2001, str.68

⁴⁵ Výběr a překlad z: Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.103

⁴⁶ Tamtéž, str.104

⁴⁷ Tamtéž, str.104

s projektem Malattiho, který upírá mladým lidem právo na studium, ...nesouhlas se současnou italskou politikou; s vládou Andreottiho , která je založena na apatii a zradě tradičních opozičních stran; ...nesouhlas s články novin, které jakékoli protesty proti vládě interpretují jako pouhou „provokatérinou“. Sjednoťme se všichni, spolupracujme, učíme půdu univerzity místem diskuze a „odporu““.⁴⁸

V neděli ráno přichází tisíce studentů na univerzitu si vyzvednout letáky s tímto textem, odpoledne pak probíhá mnoho kulturních programů, hraje se divadlo, promítají se filmy, probíhají různé tvůrčí kroužky.

7.února se v Římě sejde ministr školství Franco Maria Malfatti a rektor římské univerzity Antonio Ruberti, který na schůzce zdůraznil, že 20% vysokoškolských studentů studuje právě v Římě, přitom ale římská univerzita dostává od státu pouhých 7% z celkového financování vysokých škol.⁴⁹ Ruberti Malfattimu připomněl, že zařízení univerzity v Římě je neuspokojivé a v tomto ohledu je nespokojenost studentů oprávněná.

V následujících dnech se v Římě dále protestuje, univerzita je stále obsazena, odložená demonstrace na 9.února má 30 000 účastníků, pořádají se dále kulturní programy v budovách fakult, skupiny „Nové levice“ organizují i své vlastní průvody s vlastními transparenty. K obsazování univerzit dochází i v dalších městech (např.v Miláně je obsazena vysoká škola technická, v Trentu fakulta Sociologie), k první demonstraci Hnutí „77“ dochází i v Bologni, průvod má 8 000 účastníků.⁵⁰

2.4 „Černý čtvrtek“ Luciana Lamy

Dalším velice důležitým a zlomovým momentem k pochopení a porozumění významu Hnutí „77“ jest čtvrtek 17.února 1977. 15.února bylo vyhlášeno shromáždění CGIL pod vedením Luciana Lamy, předsedy nejstaršího italského syndikátu CGIL - *Confederazione Generale del Lavoro* (Volná konfederace práce)⁵¹ a člena Komunistické strany Itálie, na 17.února na půdě Filosofické fakulty. Italští politici si všimli, že v řadách Hnutí „77“ již nejsou jen studenti,

⁴⁸ Cit.in: Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.104-5

⁴⁹ Tamtéž, str.107

⁵⁰ Grispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiaiore, Milano 1997, str.112

⁵¹ <http://it.wikipedia.org/wiki/CGIL> - 3.4.2007

ale i mladí nezaměstnaní lidé a čerství absolventi, kteří nemohou sehnat práci. Komunistická strana Itálie si také v této době ještě myslela, že má stále kontrolu nad „Novou levicí“ a krajně levicovými studenty Hnutí „77“. Luciano Lama, předseda syndikátu CGIL, tak dostal důvěru, který by podle předpokladů měl stabilizovat a „normalizovat“ neklidnou situaci na univerzitách.⁵²

Luciano Lama ovšem pochybil tím, s jakou arogancí k problematice přistoupil. Studenti si přáli, aby na univerzitu přišel sám a setkal se s vybraným reprezentantem Hnutí „77“, se kterým by hovořil o problematice na univerzitách, nicméně Lama odmítl jakýkoli dialog.

Již od čtvrtého rána se na náměstí Minerva poblíž Filosofické fakulty shromažďují odboráři CGIL a členové pořádkové služby PCI, kteří dohlíží na stavbu pódia. Zároveň se seskupují první hloučky⁵³ skandující ironické slogany⁵⁴ na adresu Luciana Lamy, historického kompromisu, PCI apod... Lama přijede přesně v 9:00 a obklopen desítkami svých osobních strážců vstupuje do budovy univerzity a o hodinu později zahajuje svůj projev na přistaveném pódiu.⁵⁵

Nicméně protestující dav Hnutí „77“ nabírá na síle, pořádková služba PCI zabraňuje vystavit provokativní transparenty členů Autonomia Operaia, během projevu Luciana Lamy zabraňují protestujícím přiblížit se k pódiu a žádat tak o slovo. Začíná se přiosťřovat, padají první facky, na pořádkovou službu začínají dopadat brambory, kusy dřeva a vyrvané kusy ztvrdlého asfaltu.⁵⁶ Když Luciano Lama končí svoji řeč, mnoho odborářů již utíká pryč z náměstí. Lama se krátce po ukončení svého projevu vrátí na pódium a prohlásí: „*Ukončuji manifestaci, nestrpím žádné provokace*“.⁵⁷ Radikálové hnutí zřejmě došli k závěru, že jim Lama nemá co poroučet, po tomto výroku je tak napaden i kamion tvořící pódium a strhne se velice násilná rvačka mezi radikály Hnutí „77“ a pořádkovou službou PCI. Lama je nucen doslova uprchnout z univerzitní zóny, Filosofická fakulta se přemění v nemocnici, kde teče mnoho slz z bolesti

⁵² Grispigni Marco: *Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere*, Il saggatore, Milano 1997, str.32

⁵³ Převážně tzv Indiani Metropolitani viz kap. 2.5.3

⁵⁴ Např: *Via, via la nuova polizia* (ven, ven nová policie), za nejtípnější lze považovat slogan *I Lama stanno nel Tibet* (Lamy jsou v Tibetě).

⁵⁵ Dell'Arti Giorgio: 1977 : i giorni delle P38, La repubblica, Roma 1986, str.13

⁵⁶ Bernocchi Piero: *Movimento settantasette : storia di una lotta*, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.118 a Dell'Arti Giorgio: 1977 : i giorni delle P38, La repubblica, Roma 1986, str.13

⁵⁷ Dell'Arti Giorgio: 1977 : i giorni delle P38, La repubblica, Roma 1986, str.14

boulí a kde jsou ošetřováni ranění. Celková bilance bitky je 70 zraněných, z toho 2 jsou ranění vážně.⁵⁸

Tisk 17.únor nazve „černým čtvrtkem Luciana Lamy“, kdy byl Lama doslova vyhnán z univerzity. Noviny Corriere della Sera píše: „*Kdyby šéf CGIL přišel na univerzitu sám, jak požadovali studenti, vyslechl si je a přistoupil na otevřený dialog, neriskoval by žádný incident*“.⁵⁹

Tyto slova lze považovat za slova tzv. „generála po bitvě“, nicméně zůstává faktem, že Lama podcenil celou situaci, poněvadž zorganizoval veřejné shromáždění CGIL v okupované zóně, aniž by navázal jakýkoli kontakt s členy Hnutí „77“. Studentský výbor Filosofické fakulty den před „osudným čtvrtkem“ Luciana Lamu varoval: „*Jestliže si Lama myslí, že k nám přijde se svojí armádou a podnikne tu „vojenskou operaci“, hnutí odpoví stejně rázným způsobem*“.⁶⁰ Kritice se Komunistická strana bránila tím argumentem, že největší odborová centrála pracujících, tedy i pracujících univerzity v Římě, nepotřebuje od nikoho nějaké povolení zorganizovat veřejné shromáždění v univerzitní zóně a nechat si ještě určovat od někoho podmínky.⁶¹ Luciano Lama a spol. tak k problému přistoupili s arogancí, na kterou později doplatili. Každopádně názory na události 17.února se z obou táborů samozřejmě různí.

Rektor univerzity v Římě je již názoru, že po deseti dnech neklidu na univerzitě není žádná forma dialogu ze studenty možná, ministr vnitra Francesco Cossiga dodává: „*Ujišťuji Vás pánové, že nedopustíme, aby se půda univerzity stala hnízdem „indiánů metropole“, exotů a hippisáků*“.⁶² Tento výrok trochu zkresluje situaci a živí již tak silnou averzi vůči jeho osobě, že takto studenty a členy Hnutí „77“ označuje.

Hnutí po studentském výboru 18.února na fakultě Ekonomie odpovídá: „*Včera se hnutí stalo terčem útoku státního aparátu vedený PCI. Pořádková služba PCI v doprovodu Lamy bránila jakémukoli vyjádření členů hnutí, aby tak potlačovala hnutí samotné. Tato jejich snaha naštěstí selhala, díky rázné reakci a masivní mobilizaci studentů, kteří vyhnali Luciana Lamu a jeho muže*

⁵⁸ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.119

⁵⁹ Grispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il sagggiatore, Milano 1997, str.38

⁶⁰ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.117

⁶¹ Grispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il sagggiatore, Milano 1997, str.35

⁶² Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.121

*z univerzitních prostor a zůstali tak pány univerzity. Cossiga se snažil, prostřednictvím PCI, policejně obsadit univerzitu, ... studenti a mladí se spojili, aby čelili těmto provokacím státu a pokračovali v odporu“.*⁶³

23 000 studentů se sejde na fakultě Architektury a vyhlašují demonstraci na 19. února a na sobotu 26. a neděli 27. února vyzívají všechny univerzity k velké národní manifestaci.⁶⁴

V sobotu 19.2. se tak koná v Římě další demonstrace. Ve Via delle Botteghe Oscure na dav čekají obrnění policisté. Tentokrát k žádným násilnostem nedochází, průvod se policejnímu kordonu vyhne a pokračuje jinou cestou. Cílem demonstrace bylo ukázat masivní nárůst počtu členů hnutí. Před policisty totiž prochází již 50 000 lidí s transparentem: „*Ale jakýpak kompromis, jakápak „zdrženlivost“*“⁶⁵, *jedinou cestou je revoluce“*.⁶⁶

Kde se vzali tito studenti a mladí lidé, kdo jsou, odkud pochází a co chtějí?

2.5 Sociální původ Hnutí „77“

2.5.1 Teorie „druhé společnosti“ (seconda società)

20. února, den po 50 000 průvodu Hnutí „77“ centrem města Říma, publikuje novinář Alberto Asor Rosa článek, kde představuje svoji teorii „dvou společností“ a vysvětluje, proč Komunistická strana Itálie již nemá kontrolu nad levicovou mládeží Hnutí „77“.

Podle Asora Rosy v Itálii existují „dvě oddělené společnosti“. Tou *první* jsou již zajištění lidé se stálým zaměstnáním a stálým životním zázemím; to *druhou* jsou nezaměstnaní, lidé s nejistou a nestálou prací, pracující studenti nejvíce postižení růstem nájemného a nákladů na studia, propuštění dělníci apod. „Druhou společností“ jsou tedy „děti“ hospodářské recese, ropné krize, rostoucí černé ekonomiky a vysoké nezaměstnanosti sužující Itálii již od

⁶³ Tamtéž, str.121-122

⁶⁴ Dell'Arti Giorgio: 1977 : i giorni delle P38, La repubblica, Roma 1986, str.15 a Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.122-123

⁶⁵ Toto slovo v sobě skrývá ještě něco více. Jde o narážku na tzv. strany „zdrženlivosti“ (partiti dell'astensione). Tímto přívískem byly označeny ty strany, které se „zdržely“ vyslovit nedůvěru Andreottiho vládě. Jde tak zejména o narážku na PCI, která tímto aktem vystoupila z permanentní opozice proti stále vítězné Křesťanské demokracii. Podobné přívískové obdržela i za těchto podmínek vzniklá vláda Giuliana Andreottiho – vláda „zdrženlivosti“, jako vláda vzniklá na základě zdrženlivosti tradičních opozičních stran.

⁶⁶ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.123

počátku 70.let. Pro tyto dvě společnosti jsou použity termíny *garantiti* („zaručení“)⁶⁷ a *non-garantiti* (nezaručení)⁶⁸.

Ve stejné době v důsledku urbanizace se ve velkých průmyslových městech na severu země rozrůstají periferie, vznikají sídliště dělnických rodin, na které následky krize dopadají nejvíce. V těchto izolovaných perifériích se schází mládež jejíž jedinou zábavou ve volném čase je požívání drog a alkoholu, pouliční rvačky mezi jednotlivými partami, hrací automaty v barech, sledování porno filmů atd.⁶⁹

V prosinci 1976 se v Miláně koná „Sjezd proletářské mládeže“⁷⁰, aby vyjádřil tíživou situaci mladých nezaměstnaných lidí a poukázal na neutěšený život v těchto odlehlých perifériích.⁷¹ Základnu nejradikálnějších organizací „Nové revoluční levice“ tvoří právě tito „mladí proletáři“.⁷²

Asor Rosa tak ve svém článku poukazuje na fakt, že v italské společnosti již existují dvě odloučené (separátní) společnosti, přičemž ta druhá „nezaručená“ (non-garantita) společenská vrstva jest produktem hospodářské recese a ropné krize 70.let.⁷³

Pro lepší pochopení této myšlenky Asora Rosy a větší objasnění termínu „non-garantiti“ se zmíním o volebním chování Italů během tzv. První italské republiky (1948 – 1993) a o pojmu *voto di appartenenza* (hlas dle příslušnosti). Tato problematika byla výborně sepsána politoložkou Vladimírou Dvořákovou a politologem Jiřím Kuncem. Dovolím si tedy od těchto autorů pár řádků citovat:

„Od významné publikace Gabriela Almonda a Sidneyho Verby The Civic Culture se stalo zvykem mluvit o politickém odcizení, sociální izolaci a nedostatku občanské kultury v Itálii. Ještě v polovině 70.let se poukazovalo na převažující partikularismus, charakterizovaný loajalitami obrácenými především k nejbližším primárním komunitám, jako je rodina, klan, vesnice, v politickém životě pak fixovanými na předem danou, takřka při narození

⁶⁷ Jsou myšleni ti zaměstnaní se stálým zázemím, tzv. „zařazení“ do společnosti

⁶⁸ Ti nezaměstnaní, tzv. „nezařazení“ do společnosti

⁶⁹ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str.89

⁷⁰ Il Convegno dei Circoli del Proletariato Giovanile - <http://www.nelvento.net/archivio/68/autonomia/cpg.htm> - 3.4.2007

⁷¹ Některé publikace tento sjezd považují za počátek Hnutí „77“

⁷² Italská si pro tuto sociální vrstvu vyhradila termín *proletariato giovanile*

⁷³ Bernocchi Piero: *Movimento settantasette : storia di una lotta*, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.124

*přidělenou politickou stranu...“⁷⁴ To mělo za následek nepatrné přesuny voličských preferencí v této době. Politologové pro Itálii vypracovali pojem *voto di appartenenza* (hlas dle příslušnosti) „jako synonymum hlasování bez individuální volby, jako pouhé potvrzení, kam člověk patří, s jakými kulturními hodnotami nebo symboly se identifikuje.“⁷⁵*

A právě tito „*non-garantiti*“ se již neidentifikovali s tradičními symboly a hodnotami, odmítali konzumní společnost, neidentifikovali se již z žádnou tradiční politickou stranou, necítili se být integrální součástí italské společnosti. Zakládali tak alternativní komunity a organizace, snažili se být „autonomní“ od státních institucí. Přistoupíme-li na tento slovník, tyto „děti“ krize 70.let jsou „nezařazeni“ do společnosti, státem „nezaručení,“ tvoří onu „druhou společnost“.

Za svoji neutěšenou situaci samozřejmě vinili stát představovaný zejména Křesťanskou demokracií. Pro odpůrce Křesťanské demokracie byla Komunistická strana Itálie symbol permanentní opozice, určitou nadějí na budoucí možnou alternativní výměnu. Radikální změnu chování PCI po volbách 1976, kdy komunisté opustili jednoznačné opoziční stanovisko inspirované linií historického kompromisu Enrica Berlingueriho, nedokázalo mnoho mladých dělníků, levicových studentů a nezaměstnaných pochopit a odvrátili se od této strany. Znechuceni politikou, mnozí tak vstupovali do nátlakových skupin „Nové revoluční levice“, do různých extremistických levicových hnutí až po fenomén 70.let, do teroristické organizace Rudé Brigády.

Komunistická strana Itálie věděla, že jde původem o „jejich“ voliče (dle principu „hlasu dle příslušnosti“), v počátku se tak domnívala, že ještě má kontrolu nad „Novou levicí“, snažila se situaci vzít do svých rukou, nicméně po fiasku Luciana Lamy 17.února a následném střetu mladých komunistů a členů pořádkové služby PCI se členy Hnutí „77“ bylo jasné, že Komunistická strana Itálie již nemá kontrolu nad touto proletářskou třídou (společenskou vrstvou). Komunistická strana byla Hnutím „77“ hozena do jednoho pytle s Křesťanskou demokracií, stala se pro ně „komplicem“ 30 let vládnoucí DC.

⁷⁴ Cit.dosl. V.Dvořáková, J.Kunc: Itálie. In: B.Řichová (ed.): Komparace politických systémů II., VŠE,Praha 1999, str.67

⁷⁵ Cit.dosl. J.Kunc: Stranické systémy v re/konstrukci – Itálie, Slon, Praha 2000, str. 94

2.5.2 Italský student roku 77 a jeho potřeby

S krizí 70.let přišlo zdražování služeb, zdražování plynu, elektřiny, stoupaní cen, ale platů nikoli. Životní náklady Italů v této době stoupaly. Tento trend dosti postihoval studenty, kteří si všemožným způsobem museli na studia přivydělávat, pracovali na černo, byli největšími klienty černé ekonomiky. Najít byt ve velkých městech za přijatelný nájem byl takřka nemožný, takže většina pracujících studentů byli tak jako tak závislí na rodičích. Plánovaný nárůst poplatků za studium v Malfattiho reformách nepředpokládal, že by se mohlo blýskat na lepší časy. Nespokojenost studentů byla umocňována nevybaveností zařízení univerzit a nedostatečnými prostorami.

Po zpřístupnění univerzit na konci 60.let se na půdě vysokých škol objevil druh studenta, kterému italské knižní publikace přiřkly přívlastek „zvláštní“ student roku 77“ (*Lo strano studente del 77*).⁷⁶ Tento druh studenta jen oddaluje svoji nezaměstnanost a návrat do neutěšených městských periférií.

Takto popisuje jeden mladík bývalé „Lotta continua“ současné životní podmínky a vyhlídky mladistvých: *„Jsou to bídná studijní léta, bída nezaměstnanosti a nestálé práce na černo v obchodních centrech, neutěšený život v hnusných městských aglomeracích a neukojení našeho chtíce zábavy, sexu, úniku z reality, zkrátka trocha toho štěstí a zábavy“*⁷⁷

V 70.letech se mezi mladými naplno rozšířila kultura „květinových dětí“ a kultura „Woodstocku“. Ve stejné době se mezi mladý šíří spisy o marxismu, komunismu, revoluci, o teorii „základních potřeb“⁷⁸

V hlavách těchto lidí se zrodil mýtus tužeb, které nesnesou odkladu. Mladý Ital chce tak mít vlastní dům, vlastní dopravní prostředek, potřebuje kino, drogy, alkohol, spousta sexu, pořádat večírky a hudební festivaly, mít nárok na bezplatné studium, cestovat a být nezávislí na rodině. Pomoci k těmto cílům má „revoluce“ jejímiž protagonisty budou mladí proletáři, nezaměstnaní, radikálové „Nové levice“, stoupcí Autonomia Operaia.⁷⁹ V době Hnutí „77“

⁷⁶ např. Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978

⁷⁷ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str. 75

⁷⁸ tzv. teoria dei Bisogni. Filosofická teorie maďarské filosofky Agnes Heller, která se řadí mezi marxistické revizionisty. Pro studenty Hnutí „77“ se jedná o potřeby, které je nutně neodkladně ukojit tady a nyní, bez jakéhokoli odkladu nebo „po revoluci“. In: Grispigni Marco: *Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere*, Il saggiatore, Milano 1997, str. 118

⁷⁹ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str. 75

se mezi „non-garantity“ zařadili i feministky a homosexuálové, kteří vycítili možnost k většímu prosazování svých práv.

Profesor Franco Piro se k tomuto „zvláštnímu“ studentovi roku 77 vyjádřil takto: *„Dříve mladí žili v určité letargii a izolovanosti jihoevropského poloostrova. Pak se ale mezi mladý rozšířil marxismus, komunismus, mýtus revoluce, teorie neodkladných potřeb atd... Podle mého názoru, pravých „revolucionářů“⁸⁰ je mezi nimi málo, ale je tu ona masa, která se pak lehce nechá zdemagogizovat a zmobilizovat“⁸¹*

2.5.3 Kreativní „Indiáni metropolí“

Sloganem pro vyjádření výše zmíněných potřeb bylo dvousloví „chléb a růže“ (pane e rose). „Revoluce“ má být cestou k naplnění těchto tužeb. Ovšem představy o způsoby uskutečňování revoluce se lišily. Za „kreativní“ složku Hnutí 77 se převážně považovali ti, kteří nebyli členy žádné organizace typu Autonomia Operaia nebo Avanguardia Operaia. Hlavní ideou těchto lidí byla láska, přátelství a absolutní svoboda v projevování svého osobního „já“. Tito lidé se scházeli na náměstích, aby společně malovali, tancovali, hráli improvizovaná divadelní představení, skládali básně, vymýšleli slovní hříčky a ironické slogany na adresu politiků. *„Shromážďujeme se na náměstích či v činžovních domech abychom společně muzicírovaly, hráli divadlo, zkrátka abychom si vytvořili nezávislé alternativní komunity. Přijímáme mezi sebe i ty nejmladší, abychom je uchránili před fašismem, před heroinem. Pořádáme také různé besedy na téma heroin, chceme také ukázat nově přichozím jiné slasti života. Toto jsou také konkrétní cíle a hodnoty, které hnutí vyjadřuje. Toto je naše představa komunismu – „chléb a růže“.⁸²*

Byli přesvědčení, že pro naplnění revoluce nestačí jen změnit vztah dělníků k výrobním prostředkům⁸³, vymýtit nespravedlnost a vykořisťování, ale také změnit způsob života a vytvořit novou morálku. Tohoto dosáhnout není možné bez absolutní otevřenosti člověka, bez uměleckých ambicí a kulturních inovací.

⁸⁰ Profesor takto nazval vůdčí studenty, kteří spisům o revoluci, spisům Marxe a různých marxistických revizionistů opravdu rozumí.

⁸¹ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str.70

⁸² Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str.92

⁸³ Mám zde na mysli materiální odcizení dělníků od prostředků výroby. Dělníci v kapitalistické organizaci práce nemají prospěch z věci, kterou vyrobili. Jedná se o myšlenky Karla Marxe

Řídili se krédem Vladimíra Majakovského, pro kterého kreativita je „*tvoření na náměstích a malování světa rudou barvou*“.⁸⁴

Nejvýraznějšími představiteli těchto „kreativistů“ byli takzvaní „Indiáni metropolí“ (Indiani metropolitani)⁸⁵. Tvořili nejotevřenější a nejliberálnější složku Hnutí „77“; odmítali jak radikalismus Autonomia Operaia, tak rigidnost Avanguardia Operaia⁸⁶; nevstupovali do žádných organizací, spojovala je jen stejná představa o fungování světa a stejné životní hodnoty. Dle mého názoru jde o ekvivalent „květinových dětí“ z let šedesátých, nicméně Italové „indiány“ považují za své tuzemské specifikum. Prohlašovali se za odpůrce násilí, za svou zbraň považovali ironii, své pošklebky a pohrdání italskou politikou. Řada z nich byla ovlivněna odkazem americké „White Panther Party“: „*Chceme svobodnou planetu, volně přístupnou zem, zadarmo přístřeší nad hlavou, chceme zadarmo jídlo, hudbu, svobodné lidi, chceme mít volný čas a prostory pro žití... chceme všechno pro všechny*“.⁸⁷ Tyto osoby tak chtějí mít volně zpřístupněný hašiš, marihuanu, LSD, nad jejíž distribucí bude dohlížet monopol hnutí; chtějí zrušit zoo, pustit z klecí veškerá zvířata a vrátit je do jejich přirozeného životního prostředí; vítají mezi své řady blázny, vyšinuté básníky, poutníky, feministky, homosexuály; scházejí se na květinových polích, hrají na tam-tamy, tancují, muzicírují a vyjadřují svůj odpor proti světu násilí.

Trend hudebních festivalů v duchu „Woodstocku“ a pouličního umění se rozmohl v Itálii na jaře 1976.

Tento způsob vyjadřování a projevu nebyl vlastní členům a stoupencům organizací „Nové levice“, kteří takzvaně chtěli dělat politiku. Podle jejich přesvědčení do oblasti politiky tento druh „kreativity-zábavy“ nepatří. Na předvolební kampani strany Democrazia Proletaria měsíc před červnovými volbami roku 1976 jeden představitel Avanguardia Operaia rozčileně prohlásil: „*Nesešli jsme se tu abychom se jen bavili, ale abychom společně řešili závažné problémy, které před námi stojí*“.⁸⁸

⁸⁴ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str.97

⁸⁵ Indiány byli nazvaní pro své začerněné oči a pomalované obličejové strašidelnými náměty.

⁸⁶ In: <http://www.wikipedia.it/>

⁸⁷ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str.106. V angličtině je použito slovo „free“, které vyjadřuje jak v češtině, tak v italštině „svobodné“ a „zadarmo“.

⁸⁸ Tamtéž, str.92

„Indiáni metropolí“ na svých akcích vyvěšovali transparenty s nápisem: „*Vstup zakázaný uzavřeným skupinám⁸⁹, policistům a křesťanskodemokratickým politikům*“.⁹⁰ Mezi oběma tábory se tak v průběhů dní roku 1977 tvořila stále větší averze.

„Indiáni“ tak představují zcela apolitickou část Hnutí „77“, neúčastnili se studentských výborů, nesepisovali žádná prohlášení a propagandistické letáky, nýbrž skládali básně, malovali, hráli na hudební nástroje a vymýšleli vtipné slogany.

2.6 Z Říma do Bologne

2.6.1 Národní shromáždění v Římě 26.-27.února 1977

Po více než 20 dnech ataku členů FUANu a počátku nepokojů na univerzitě v Římě se Hnutí „77“ ocitalo ve stále větší izolaci.

17.únor byl pro samotné hnutí mezníkem proto, že do té doby docházelo ke střetům a rvačkám se státní policií, nýbrž po projevu Luciana Lamy se strhla rvačka mezi odboráři CGIL a mladými komunisty na jedné straně a studenty a radikály Hnutí „77“ na straně druhé. Po incidentu „Lama“ se hnutí dostalo do sporu nejen s PCI, ale i s odbory. A právě nejožehavější otázkou na tomto sjezdu byla otázka spolupráce s odbory.

Ihned ráno 26.února se začínají plnit hlavní přednášející místnosti římské univerzity. Centrem se stává největší přednášející místnost fakulty Ekonomie, hostitelské fakulty shromáždění, která je schopná pojmout až 2 000 osob.⁹¹ Účast je masivní, tvoří se tlačenice, často chybí lepší organizace.

Diskutovalo se o událostech 17.února, o nové roli Komunistické strany Itálie, o Malfattiho reformách, o nezaměstnanosti. Ti, co žádali o slovo během diskuzí, byli registrováni a zapisováni na tabuli, přičemž při zapisování byly silně diskriminovány ženy.

⁸⁹ Myšleny organizace typu Lotta Continua, Autonomia Operaia, Partito di Unitá Proletaria, Movimento dei lavoratori per il Socialismo

⁹⁰ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str.92

⁹¹ Bernocchi Piero: *Movimento settantasette : storia di una lotta*, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.131

Během shromáždění nebylo jasné, která skupina či organizace je v Římě reprezentantem Hnutí „77“ daného města, natož celého hnutí. A právě vůdčí roli a dominantní vliv celého Hnutí „77“ si začala usurpovat Autonomia Operaia, jejíž radikální stoupenci nejvíce vyvolávali spory a posléze i šarvátky. První rvačku autonomisté vyvolali během čtení dokumentu FLM⁹², která navrhovala hnutí, aby ustanovili svoji vlastní delegaci a vyslali ji jako svého reprezentanta na národním shromáždění FLM.⁹³ Členi Autonomia Operaia chtěli jednoznačně zabránit v čtení tohoto dokumentu, protože jednoznačně odmítali jakékoli spolupráce s odbory. Projev FLM je nakonec dočten, nicméně je neustále narušován a vypiskován stoupenci Autonomia Operaia.

Další strkanice se strhla během projevu první ženy, které se podařilo dostat ke slovu. Členka „Il Manifesto“ z Benátek mluvila o z jejího pohledu nešťastném vyhnání Luciana Lamy, o „černém čtvrtku“, který se stal černým i pro samotné hnutí a o tragickém rozkolu mezi tradiční levicí a „Novou levicí“. Po těchto slovech radikálové Autonomie ji přeruší a zabraňují v pokračování jejího projevu.⁹⁴ V hlavní aule tak začínají být skandovány první ironické slogany na adresu autonomistů.⁹⁵

Druhý den shromáždění již chybí registrační listy, zapisování žadatelů o slovo na tabuli neprobíhá. Mnozí se nepřidávají k diskuzím v hlavní aule, která je již plně pod kontrolou Autonomia Operaia, a shromažďují se ve vedlejších místnostech. Paralelně probíhá mnoho jednotlivých menších schůzí, na kterých panuje značně klidnější atmosféra, velká rozhodnutí ale nepadnou.

V centrální aule řídí diskuze pevnou rukou Autonomia Operaia, která se má stát hlavním konstitučním orgánem Hnutí „77“ a jedinou alternativou pro mladé dělníky, kteří chtějí být zcela nezávislí na již konstituovaných odborech⁹⁶, sama se dosazuje do role organizace s dominantním postavením v celém hnutí.

Feministky a „indiáni metropolí“ vyzývají všechny opustit aulu, ve které panuje pocit strachu a taktika zastrašování, prohlásí toto shromáždění za násilnické a postupně opouští prostory fakulty.

⁹² Syndikát Federazione lavoratori metalmeccanici – Federace pracovníků v hutním a strojírenském průmyslu.

⁹³ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.132

⁹⁴ Tamtéž str.132

⁹⁵ Nejnápaditější jsou již jako obvykle indiáni metropolí, kteří skandovali „Via, via la nuova polizia“ (Ven, ven nová policie), na adresu hlídek PCI během projevu Lamy. Nyní během shromáždění v Římě skandují „Via, via la falsa polizia“, „Via, via la nuova Autonomia“. Jedná se o jasnou ironickou narážku na Autonomii, která se již chová jako pořádkové služby PCI 17.února.

⁹⁶ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.134

Před závěrečným hlasováním jsou jakékoli pozměňovací návrhy autonomisty předem zamítnuty, mnoho vystrašených lidí se rozhodne hlasování nezúčastnit.⁹⁷ Během samotného hlasování není již přítomno mnoho lidí, zůstali převážně jen autonomisté z Milána a Říma.⁹⁸

Závěrečný usnesením je nutnost užší spolupráce s ilegálními militantními skupinami, taktika tvrdého odporu a nátlaku na stát.

Přečtení této závěrečné zprávy sklidí velký potlesk zbylých přítomných a následně se ozývají slogany oslavující Rudé brigády.⁹⁹

Takto skončil první větší sjezd hnutí, první setkání všech komponentů Hnutí „77“ převážně z celé Itálie. Mnoho mladých ze skupin typu „indiánů metropolí“ přijela do Říma vyjádřit své znepokojení s násilím odehrávající se kolem samotného hnutí. Chtěli vyjádřit své odmítavé stanovisko vůči strategii násilí a taktice ozbrojeného odporu proti státním složkám. Samozřejmě zcela jiného názoru jsou radikálové *Autonomia Operaia* a stoupenci ilegálních militantních skupin.

Během sjezdu se tvořilo mnoho individuálních schůzí a diskuzí, velké národní shromáždění se fragmentovalo. Jediným společným bodem lze považovat kritiku Luciana Lamy, Komunistické strany Itálie a odborů. Poprvé se tak ukázalo, jak je Hnutí „77“ různorodé, heterogenní a zcela nejednotné, což je a bude v následujících událostech její hlavní slabinou.

1.března je po únorových nepokojích znovu otevřena římská univerzita, ovšem dění na univerzitách se nezklidňuje. 4.března je ohlášen výsledný rozsudek procesu s Fabriziem Panzierim, který byl odsouzen na 9let a čtyři měsíce za vraždu řeckého studenta Mikise Mantakase, stoupence krajní pravice.¹⁰⁰ Soudce přikládal velkou vážnost faktu, že šlo o politicky motivovaný čin. Před soudní budovou protestuje hlouček členů Hnutí „77“, který požadují propuštění Panzieriho. Demonstrující se přílišnou agresivitou nevyznačují¹⁰¹, přesto jsou brutálně potlačeni a rozehnáni policií.

⁹⁷ Tamtéž, str.134-136

⁹⁸ Grispigni Marco: *Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere*, Il saggiatore, Milano 1997, str.113

⁹⁹ Bernocchi Piero: *Movimento settantasette : storia di una lotta*, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.137

¹⁰⁰ Tamtéž, str.141

¹⁰¹ Vystačují si jen skandováním „Svobodu pro Panzieriho“ in: Bernocchi Piero: *Movimento settantasette : storia di una lotta*, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.141

Studenti Říma se ihned rozhodnou na druhý den vyhlásit demonstraci proti odsouzení Fabrizia Panzieriho. Stejně jako přesně před měsícem je demonstrace 5.března magistrátem hlavního města Říma zakázána. Jakmile se demonstrující dav potká s policií, z megafonů se ozývá: „*Ihned se rozejděte, demonstrace je zakázána*“.¹⁰² Dojde tak k dalším střetům, z řad demonstrujících létají molotovovy koktejly, z řad policistů projektily se slzným plynem. Demonstrace za propuštění Panzieriho se konají i v Miláně, v Bologni, v Turíně a v Padově.¹⁰³

Akademický senát v Římě uzavře římskou univerzitu vzhledem k dalším nepokojům 4.a 5.března. Uzavření univerzity je vyhlášeno 11.března, protáhne se ovšem až do 16.3.¹⁰⁴

Veškeré dosavadní střety dosáhly vrcholu v březnovým událostech v Bologni.

2.6.2 Tragický „bolognský“ březen 1977

V březnu se centrem dění nestává již jen Řím, ale také Bologna, hlavní město „rudé“ provincie Emilia-Romagna, město studentů, město s nejstarší univerzitou na světě¹⁰⁵.

Historie Hnutí „77“ v Bologni začalo v únoru, kdy bylo studenty okupováno několik fakult. Tragický březen města Bologna začíná jedenáctým dnem onoho měsíce. To ráno probíhá na půdě bolognské univerzity shromáždění 400 stoupenců katolické organizace CL (Comunione e Liberazione). Přední představitelé Rocco Buttiglione a Roberto Formigoni jsou konfrontováni asi padesátkou mladíků hnutí,¹⁰⁶ u vchodu do budovy je autonomisty napadeno i 5 studentů medicíny. Členové CL se pro jistotu začínají v aule barikádovat. Profesor Cattaneo žádá rektora univerzity, aby zavolal policii, než se stane něco vážného.¹⁰⁷

Policie přijela s plným vybavením a tvrdě proti radikálům Autonomie zasáhla. Studenti utíkali směrem k nedaleké bráně Zamboni, kde byli policisty rozháněni slzným plynem. Jako obrana byla hozena hořlavá láhev na auto v ulici Irnerio,

¹⁰² Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.143

¹⁰³ Grispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il sagggiatore, Milano 1997, str.113

¹⁰⁴ Tamtéž, str.114

¹⁰⁵ Università di Bologna byla založena v roce 1088

¹⁰⁶ Grispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il sagggiatore, Milano 1997, str.41

¹⁰⁷ <http://www.marzo77.it/menuMarzo77.asp> - 10.4. 2007

kteře začalo hořet. Byl to jasný pokus o vyvolání stavu nebezpečí velkého požáru.¹⁰⁸ Utíkající dav se s policií znovu střetne v ulici Mascarella. Ve stejnou dobu ulicí prochází student medicíny Francesco Lorusso, který byl ve škole v knihovně studovat. Takto vzpomíná jeho kamarád: *“...bylo nás sedm nebo osm, procházeli jsme ulicí Mascarella, slyšíme střelbu, dopady rozbitých lahví na dlaždice...chvíli váháme, pak začínáme utíkat...po chvíli se otočím, protože Francesco padá, jeho poslední slova jsou: „trefili mě“. Dávíce se slzným plynem ihned volám záchranku. Francesco se ale již neprobral.“*¹⁰⁹

Francesco Lorusso byl v jedenáct hodin dopoledne 11.března 1977 zastřelen během dopoledních střetů členů hnutí se zásahovou jednotkou.¹¹⁰

Zpráva o smrti Lorusso, studenta medicíny a člena Lotta Continua, se rozšíří rychlostí blesku díky rádiu Alice.¹¹¹ Ihned je vyhlášena demonstrace proti chladnokrevné vraždě Francesca Lorusso. Komunistická strana Itálie rozhodne své pořádkové oddíly rozmístit na náměstí Maggiore, před pomníkem padlých v boji proti fašismu. PCI tak brání místo, které nemá nic společného s předchozími událostmi, nicméně jde o symboliku, kterým chce PCI vyjádřit svůj názor na hnutí: *Hnutí „77“ je složeno s provokatérů a fašistů.*¹¹²

V následujících hodinách a dnech se strhne doslova válka mezi radikály Hnutí „77“ a policií. V úzkých bolognských ulicích jsou stavěny barikády z lavic a stolů z univerzity, během bojů je spálena knihovna „Terra promessa“, je napaden úřad prefekta, městské sídlo Křesťanské demokracie, dvě policejní stanice, je obsazeno vlakové nádraží, během bojů je vyskleno mnoho výloh obchodů, prvotřídní restaurace „il Cantunzein“ poblíž univerzity je doslova vyrabována.¹¹³

12.března boje pořádkové služby zabraňují bratrovi Francesca Lorusso promluvit na demonstraci odborů organizovanou PCI na náměstí Maggiore. Odpoledne boje pokračují mezi policií a radikály zabarikádovanými

¹⁰⁸ <http://www.marzo77.it/menuMarzo77.asp> - 10.4. 2007

¹⁰⁹ <http://www.marzo77.it/menuMarzo77.asp> - 10.4.2007

¹¹⁰ Grispiigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il sagggiatore, Milano 1997, str.41-2

¹¹¹ Radio Alice, sídlící v ulici Pratello v centru Bologni, Svoji činnost zahajuje v roce 1976 jako „rádio autonomních“, ale v průběhu své činnosti se prezentuje jako spíše kulturní rádio experimentující ve způsobu vyjadřování a programové nabídce. Radio Alice je dnes spojováno zejména s významem a s činností Hnutí „77“.

¹¹² Grispiigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il sagggiatore, Milano 1997, str.42

¹¹³ Tamtéž str.42

v univerzitní zóně, večer je policisty přerušeno vysílání rádia Alice na příkaz městského úřadu; 13.března jsou do oblasti vyslány obrněná vozidla s 3 000 policisty¹¹⁴, univerzitní zóna se stala zónou válečnou.

Demonstruje se i v Římě, kdy na ohlášené manifestaci 12.března stojí v řadách hnutí poprvé i dělníci z továren a pracovníků v oblasti služeb.¹¹⁵ Demonstrace má v počátku nenásilný charakter, ale jakmile se rozšíří zpráva o zabití Francesca Lorusa v Bologni, radikálové Autonomia Operaia molotovými koktejly zaútočí na náměstí Gesú na sídlo Křesťanské demokracie; k bojům tak dochází i v hlavním městě. Ve stejný den, kdy do Bologne dorazí obrněná vozidla je v Římě na 15dní zakázána jakákoli demonstrace.

V Bologni 5.den po smrti Francesca Lorusa se na náměstí Maggiore shromáždí asi na 200 000 lidí¹¹⁶, převážně stoupenci PCI a jiných politických stran koalice národní solidarity, kteří poslouchají projev Renata Zangheriho, starosty Bologne. Opět je zabráněn vstup na náměstí členům Hnutí „77“ a zakázán projev bratra Francesca Lorusa. To vše se událo ve městě studentů v Bologni, v hlavním městě „rudé“ provincie Emilia-Romagna, kde si Komunistická strana Itálie drží prvenství ve volbách od 2.světové války.

2.6.3 „Komunistická strana Itálie je nepřítel číslo jedna“

Starosta Bologne Renato Zangheri 13.března na schůzi městské rady prohlásil: *„Bologna a demokracie v těchto dnech čelí brutálnímu útoku... I v jiných městech dochází k podobným násilnostem, například v Turíně byl zabit během demonstrací jeden policista, v Římě došlo k vážným zraněním u tajných agentů. V posledních době tak čelíme rostoucímu násilí šířící se po celé zemi, což na vlastní kůži pocítilo i naše město... zavrhněme a izolujme tyto násilníky, tyto nepřátele svobody a humanity, potlačovatele základních lidských práv a svobod“.*¹¹⁷

Při svém projevu na náměstí Maggiore 16.března Zangheri vyslovuje svoji teorii „spiknutí“ (la teoria del complotto) proti státu a jeho demokratickým institucím, členy hnutí opět nazve provokatéry.

¹¹⁴ Tamtéž, str.45

¹¹⁵ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.147

¹¹⁶ Crispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il sagggiatore, Milano 1997, str.45

¹¹⁷ <http://www.marzo77.it/menuMarzo77.asp> - 12.4. 2007

Naprostu odlišně mluví druhá strana: „*PCI označilo vraždu Francesca Lorussa za „nehodu“ zaviněnou zbrklostí a nezodpovědností jednoho agenta. Podpořila vojenskou okupaci bolognské univerzity; neřekla ani slovo proti policejním provokacím a proti vyhlášení zákazu vycházení v Římě na dobu neurčitou. Zkrátka a dobře PCI se plně spřáhla s policií, se státem, s Andreottim a Cossigou*¹¹⁸; dokonce požadovala uzavření nezávislých rádií¹¹⁹, které označila za „*doupata rudých*““¹²⁰

Pro mnohé stoupence hnutí je Komunistická strana Itálie úhlavní nepřítel. Z čeho toto přesvědčení pramení?

U mladých nezaměstnaných lidí a u řadě levicových studentů Berlingueriův projekt „historického kompromisu“ nenašel pochopení. Komunistická strana se z jejich pohledu spojila s „buržoazní“ Křesťanskou demokracií, která zemi vládne již 30 let s katastrofálními následky. Nebyla již pro ně tou „italskou cestou k socialismu“ proklamovanou jedním ze zakladatelů PCI Palmirem Togliattim.¹²¹

Enrico Berlinguer 25. února samotné Hnutí „77“ označil za „diciannovismo“.¹²² Tento pojem je do češtiny těžko přeložitelný. „Diciannove“ znamená devatenáct, jedná se tak o přirovnání k roku 1919, kdy násilnosti onoho roku následně zahájily cestu k fašismu. Tento postoj pramení z Berlinguerovy obavy nástupu autoritativní vlády v důsledku rostoucího násilí a terorismu v zemi (viz kap.1.1).

PCI se ve volbách 1976 těší zatím nejlepšímu výsledku, protože voličskou základnu Italské komunistické strany po vyhlášení této politické linie tvoří již i řada intelektuálů, drobných podnikatelů, pracovníků v oblasti služeb apod. Tito všichni našli své sympatie v politické linii „historického kompromisu“, která je snahou o „*prohloubení demokratické legitimacy distancí od násilí v revolučních*

¹¹⁸ Giulio Andreotti – předseda vlády „národní solidarity“, Francesco Cossiga – ministr vnitra

¹¹⁹ Myšleno zejména rádio Alice, obsazeno policisty během březnových bitev v Bologni

¹²⁰ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.153

¹²¹ Tento postoj vyjadřovali slogany typu: „*Il PCI non è qui, lecca il culo alla DC*“ (PCI tu není, líže zadek DC) nebo „*Gramsci, Togliatti, Longo, Berlinguer, che cazzo c'entra il primo con gli altri tre*“ (Gramsci, Togliatti, Longo, Berlinguer, sakra co mají ti tři již společného s tím prvním). Antonio Gramsci je nejnámější historický představitel a teoretik maximalistického křídla socialistické strany, které se odtrhlo v roce 1921, z čehož posléze vznikla Italská komunistická strana - V.Dvořáková, J.Kunc: Itálie. In: B.Řichová (ed.): Komparace politických systémů II., VŠE,Praha 1999, str.82

¹²² Grisogni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiaatore, Milano 1997, str.113 a 119.

*přeměnách a v poukazech na nedůležitost ideologických svárů tváří v tvář nutnosti řešit základní sociální problémy“.*¹²³

Paradoxně na adresu PCI zvolávali studenti Hnutí „77“ slogan „Praga, Praga“, jako jasné vyjádření spojitosti s událostmi v Praze roku 1968, kde byla použita obrněná vozidla k potlačení odporu, jako podobně nyní v Bologni v březnu 1977. 21letý student Claudio Torrero, frekventant Filosofické fakulty v Turíně, jasně tvrdí, že Komunistická strana přinesla do Itálie trend využívání obrněných armádních vozidel k potlačení protestujících.¹²⁴ Stejného názoru je i 24letý Diego Benecchi, student Právnické fakulty v Bologni: *„Myslím si, že je jasná spojitost mezi incidentem „Lama“ v Římě, s rvačkami v Turíně a intervencí obrněných vozidel do univerzitní zóny v Bologni..., my, studenti bolognské univerzity, jsme již od začátku říkali a stále říkáme, že obrněná vozidla, která dorazila do centra Bologne 13.března, byla přivolána právě Italskou komunistickou stranou. Tato vojenská okupace univerzity byla PCI systematicky zorganizována a podporována“.*¹²⁵

Z těchto výroků a vzájemného obviňování lze rozpoznat, že Komunistická strana Itálie již nechová žádné sympatie se stoupenci extrémní levice, pro něž byla PCI zrádkyní.

2.6.4 První krize hnutí

Po únorovém shromáždění v Římě a tragických březnových událostech v Bologni se zejména radikálové Autonomia Operaia rozhodli eskalovat „strategii násilí“ a ozbrojený odpor. Vycházeli z přesvědčení o nutnosti zasahovat samotné srdce státu a jeho instituce ránou po ráně a zcela ochromit jeho fungování.¹²⁶ Tato strategie ničení a teroru je vlastní i Rudým Brigádám, ke kterým mnoho stoupenců Autonomia Operaia vyjádřila své sympatie již na únorovém sjezdu Hnutí „77“ v Římě.

Tento postoj zcela nebyl vlastní „indiánům metropolí“ a umírněným studentům, kteří nechtěli aby násilí zastiňovalo onu věcnou stránku hnutí, protože média v posledních měsících mluví o Hnutí „77“ již jen ve spojitosti s násilnými střety

¹²³ Cit.dosl.V.Dvořáková, J.Kunc: Itálie. In: B.Řichová (ed.): Komparace politických systémů II., VŠE,Praha 1999, str.83

¹²⁴ Benecchi Diego: I non garantiti. Il movimento del 77 nelle università, Savelli, Roma 1977, str.95

¹²⁵ Benecchi Diego: I non garantiti. Il movimento del 77 nelle università, Savelli, Roma 1977, str.96

¹²⁶ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.150

s policií. Proto i ve víru krušných březnových událostí studentský výbor Právnické fakulty v Římě připomíná hlavní cíle Hnutí „77“:

„Jsme proti kapitalistické organizaci práce, žádáme zkrácení pracovní doby a rovnost platů; jsme proti černé ekonomice; žádáme nabídky stálé a seriózní práce pro všechny ve všech odvětvích...,dále požadujeme stáhnutí Malfattiho reformy a projektu PCI (myšlen historický kompromis pozn.aut.), okamžitý odchod policejních složek z půdy univerzit a její otevření a zpřístupnění všem (dělníkům, nezaměstnaným, aby měli možnost zapojit se do diskuzí); dále požadujeme propuštění všech našich vězněných druhů¹²⁷ a okamžité zrušení zákazu demonstrací v Římě.¹²⁸

Tito studenti většinou ze středních vrstev zcela odmítali formu násilí jako způsob protestu. Šlo jim zejména o zlepšení studijních podmínek na univerzitách a o otevřený dialog na politická témata. *„Neztotožňujeme se s žádnými těmito organizovanými skupinami, které v uplynulých dnech zvolili cestu násilí a ničení jako způsob odporu proti státu. Jsme proti jakékoli formě násilí, nesdílíme žádné sympatie k rebelům, kteří nejsou schopni jakékoli konstruktivní diskuze“.*¹²⁹

Stěžovali si i samotní profesori, neboť docházka na přednášky byla během roku 1977 katastrofální. Pro mnohé studenty se stala půda univerzity nebezpečnou zónou, kde mohou být kdykoli a kýmkoli surově napadeni. Profesor Rosario Romeo v rozhovoru pro deník „La Repubblica“ prohlásil, že jeden z důvodů je rostoucí riziko rvaček, ve kterých by mohli studenti utrpět i smrtelná zranění.¹³⁰ Odstrašujícím případem bylo úmrtí Francesca Lorusa, který šel do univerzitní knihovny studovat a už se domů nevrátil. Zřejmě by se tak nestalo, kdyby radikálové Autonomie nenapadali stoupence CL. Šíří se strach a vzájemná nedůvěra, řada studentů se po panovačném chování Autonomia Operaia na únorovém sjezdu v Římě a po „bolognských“ bitkách ze strachu otočí k hnutí zády.

¹²⁷ Během března 1977 bylo zatčeno zhruba 80 lidí a obviněni ze spiknutí proti státu (teoria del complotto) in: Grispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiatore, Milano 1997, str.113 a 115

¹²⁸ Úryvky ze studentského prohlášení Právnické fakulty - in: Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.154-5

¹²⁹ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.152

¹³⁰ Dell'Arti Giorgio: 1977 : i giorni delle P38, La repubblica, Roma 1986, str.15

Je nutné podotknout, že i přes tragickou smrt Francesca Lorusa, nebylo nutné ničit obchody a rabovat restaurace, jak s potěšením činili radikálové Autonomia Operaia. Tyto události zdiskreditovávalo samotné hnutí v očích veřejnosti, strategie násilí vráželo klín i mezi jednotlivé složky Hnutí „77“.

2.6.5 Prohlášení bolognské části hnutí

Na 18.března je vyhlášena generální stávka po celé zemi proti rostoucí nezaměstnanosti. Ve většině městech na veřejných shromážděních odborů není umožněno promluvit studentům.¹³¹

Nejpodrážděnější je bolognská část hnutí. Od smrti Francesca Lorusa a intervence vojenských vozidel do univerzitní zóny převládá v myslích bolognských studentů pocit křivdy a nespravedlnosti. Na demonstraci odborů 18.března na náměstí Maggiore opět není poskytnut žádný prostor studentům a již podruhé je odmítnut proslov bratra Francesca Lorusa. Dokument sepsaný výborem studentů bolognské univerzity je přesto přečten po ukončení manifestace odborů, za pouhé účasti členů hnutí. Hovořící studenti shrnují činnost bolognské části Hnutí „77“, jehož počátek lze datovat 7.únorem, kdy byla studenty obsazena Právnická fakulta, Pedagogická, Politologie, DAMS¹³² a Matematicko-fyzikální fakulta.¹³³

Prohlášení je zejména ostrou kritikou vládnoucí Křesťanské demokracie.

„Milí druzi a družky, občané Bologne! Je tomu již více než měsíc co naše hnutí bojuje proti Malfattiho reformám a proti Andreottiho vládě. Odpovědí na náš odpor, na naši nespokojenost a odhodlanost bylo nejdříve zavraždění Francesca Lorusa, poté zatýkání našich kamarádů, policejní agrese proti spoluobčanům a ponižující vojenské obsazení naší univerzity.

- naše hnutí se mezi vysokoškolskými studenty rozrostlo do masivních rozměrů jako odpověď na snahu vlády vyhnat tisíce mladých z univerzity zdražením studijních poplatků.

¹³¹ Grisogni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiatore, Milano 1997, str.114

¹³² Fakulta hudební, filmová a divadelní. V České republice je obdobou AMU

¹³³ Grisogni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiatore, Milano 1997, str.113

- naše hnutí se posléze stalo i hnutím lidí bez práce, lidí odsunutých na pokraj společnosti, stalo se hnutím obětí černé ekonomiky a „podhodnocené práce“.¹³⁴

- hnutí je naší sebeobranou, je obranou práva svobodného vyjadřování a svobody slova. ; je správné, je legitimní, humánní...

Páteční průvod 11.března byl plný vzteku, měl ale důvod a nepřítele před sebou: Křesťanskou demokracii. Pro vyhnání studentů z univerzity použili obrněná vozidla.

Již několik dní přecházíme z jedné městské části do druhé, protože nám brání se společně sejít a diskutovat, zavřeli nám naše rádia...nicméně je nás stále tisíce. Musí si uvědomit, že mohou ovládnout vše, co ale nemohou ovládnout je naše svobodná mysl.

Milí dělníci, chceme pokračovat s Vámi v odporu, jsme přesvědčeni, že náš boj je společný, bojujeme za stejnou věc.

Ten, kdo nás chce rozdělit je Křesťanská demokracie a stále připomínáme, že vláda „zdrženlivosti“ není námi již dále akceptovatelná. Kdo tuto vládu podporuje, stává se spoluvíníkem na mrzačení našeho státu a komplicem těch, kteří přikázali vojensky obsadit naše město.

Dnešní vláda nás chce nechat zaplatit krizi, řídí se krédem: ať platí ten, kdo nikdy neplatil.

Milí spoluobčané, žádáme Vaši solidaritu a plné odsouzení vojenské okupace naší univerzity...žádáme odstoupení rektora Rizzoliho a kvestora Palmy.¹³⁵

Bolognská část tímto dokumentem mimo jiné vyjádřila snahu navázat kontakt s dělníky nespokojenými z pracovními podmínkami ve velkých fabrikách. Dělníci ale spolupracovali s odbory, které si od hnutí držely odstup. Zejména komunistická frakce CGIL, která v Římě během generální stávky 23.března¹³⁶ na náměstí San Giovanni rozmístila čtyři armádní vozy, aby bezpečně oddělila demonstrující dav odborářů od průvodu Hnutí „77“.

V řadách samotného hnutí byli jednoznační odpůrci spolupráce s odbory, čímž se od únorového sjezdu hnutí netajila Autonomia Operaia.

¹³⁴ Jelikož vzrůstal počet studentů na univerzitách, logicky stoupal i počet studentů, kteří si na studia byla nucena přivydlávat. Tudiž po práci jednorázového výpomocného typu (nošení pití v barech, mytí nádobí apod.) byla velká poptávka. Zaměstnavatelé si mohli vybírat a dovolit práci málo peněžně ohodnotit, protože ve finální fázi tuto špatně placenou práci studenti vzali. Lepší nějaký peníz než žádný peníz.

¹³⁵ Úryvek z prohlášení studentského výboru při příležitosti konající stávky odborů 18.března. in: Benecchi Diego: I non garantiti. Il movimento del 77 nelle università, Savelli, Roma 1977, str.178-179

¹³⁶ V Římě se stávka nekonala 18.března jako v ostatních městech, jelikož v tuto dobu byl v Římě zákaz jakýchkoli demonstrací.

2.6.6 Symbol P38

Situaci na přelomu března a dubna zklidnily Velikonoční svátky. Druhá fáze Hnutí „77“ začíná 15.dubna, poněvadž tento den schválí Rada ministrů reformy ministra školství Franca Marii Malfattiho. Studenti reagují dalšími plánovanými okupacemi řady fakult. V Bologni studenti vedle stažení reforem požadují i propuštění 80 zatčených z březnových bojů.¹³⁷

V Římě 21.dubna je studenty ohlášena okupace fakulty Filosofické a Matematicko-Fyzikální. Rektor římské univerzity Antonio Ruberti okamžitě povolá policii k zabránění okupace.¹³⁸ Dojde tak k dalšímu střetu mezi policisty a autonomisty, kteří postavili obranou hráz ze dvou autobusů. Během boje je zraněna do nohy americká novinářka a zabit člen pořádkové služby Settimo Passamonti a jeho kolega je vážně zraněn.¹³⁹ Následující noc neznámý muž na asfalt vedle zaschlé krvavé skvrny napsal: *“Zde ležel fízl, Lo Russo je pomstěn“*.¹⁴⁰

Ministru vnitra Francescu Cossigovi dojde trpělivost a zakazuje v hlavním městě jakoukoli manifestaci do 31.května a jedním dechem dodává: *„Je všem jasné, že od této chvíle, pokud někdo zaútočí na stát zbraněmi, stát odpoví stejně razantním způsobem“*.¹⁴¹

Francesco Lorusso a Settimo Passamonti nejsou bohužel jedinou obětí víru událostí roku 1977. Nenávist vůči státu v řadách radikálů graduje, italský stát je nepřítel a veškeré jeho příkazy a zákazy se musí ignorovat a porušovat. Čím více bylo zakazováno demonstrovat, tím větší byla tendence se na náměstích scházet a vyjadřovat svůj odpor proti státu. Další nešťastnou obětí byla během policejního rozhánění zakázané demonstrace 12.května 19letá studentka Giorgiana Masi. Odveta na sebe nenechala dlouho čekat, neboť o dva dny později byl v Miláně zabit maskovanými autonomisty 25letý policista Antonio Custrá.¹⁴²

¹³⁷ Grisipigni Marco: *Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere*, Il saggiautore, Milano 1997, str.115

¹³⁸ Tamtéž, str.49

¹³⁹ Bernocchi Piero: *Movimento settantasette : storia di una lotta*, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.165

¹⁴⁰ *„qui era un caramba, il compagno Lo Russo é vendicato“*. Grisipigni Marco: *Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere*, Il saggiautore, Milano 1997, str.50

¹⁴¹ Tamtéž str.50

¹⁴² Tamtéž, str.117

V tomto období začíná být z úst radikálů skandován a opěvován druh pistole P38, symbol těch, kteří jsou již odhodláni zesilovat boj proti státu prostředky ilegálních militantních skupin. Tento zvolený druh pistole byl pohromou umírněných členů Hnutí „77“, kteří tragická úmrtí z řad policistů považovali za tragédie i pro samotné hnutí, neboť bylo stále zaháněno do větší izolace a ztrácelo pochopení a sympatie veřejnosti, jíž byl ozbrojený autonomista s obvázaným černým šátkem přes obličej médií presentován jako prototyp stoupence hnutí.

Po vraždě Settima Passamontiho byla snaha ostatních složek oprostít hnutí od vlivu Autonomia Operaia a radikály zcela izolovat, aby již samotné hnutí nebylo médií spojováno s touto organizací. V Římě byl sepsán dokument nazvaný „Skupina jedenácti“ (Gruppo degli undici), který se zcela distancuje od činnosti organizace Autonomia Operaia.¹⁴³ Podepsaní pod tímto prohlášením zároveň zcela odsuzují vraždu Passamontiho jako čin zcela neomluvitelný a zavrženíhodný.

Mnozí radikálové Autop v následujících letech přešli do služeb ilegálních teroristických skupin. Pistole P38 byla jedním z chmurných symbolik roku 1977.

2.6.7 Národní shromáždění v Bologni 29.-30.dubna

Vzhledem k napjaté situaci po vraždě policisty Settima Passamontiho a následném vyhlášení zákazu jakýchkoli demonstrací v hlavním městě ministrem vnitra Francescem Cossigou, se římstí studenti zdráhali zorganizovat další národní shromáždění hnutí. Tohoto úkolu se chopili studenti v Bologni, kde tamní hnutí po březnových událostech získalo do svých řad mnoho další stoupenců a sympatizantů.

Shromáždění začíná 29.dubna odpoledne, celkový průběh je více organizován a daleko méně chaotický jako v únoru v Římě.

Autonomisté chtěli mít průběh shromáždění opět pevně v rukou, ihned od začátku se začali prezentovat jako dominantní a vůdčí složka hnutí, nicméně bolognské hnutí bylo daleko více kompaktnější a nenechalo si klást podmínky. Zřejmě se na Autop připravili a s tímto chováním autonomistů počítali, protože

¹⁴³ Tamtéž str.119

od počátku bylo shromáždění rozděleno na dvě části: otázka studií a situace na školách na jedné straně; role dělnické třídy a pracujících uvnitř hnutí a otázka spolupráce s odbory a dělnickými organizacemi na straně druhé.¹⁴⁴

Během večerních diskuzí o obecných tématech je kritizován militarismus uvnitř hnutí. Jakmile dojde i ke kritice samotné Autonomie, členové Autop již o sobě dají vědět pískotem a snahou obsadit předsednictví zasedání. Nicméně bolognské hnutí prokáže svoji kompaktnost a nedovolí autonomistům přerušovat průběh diskuzí. Aby odvrátili autonomisté totální izolovanost na shromáždění, pokusí se navrhnout velkou manifestaci v centru Bologne na 1.máje.¹⁴⁵ Návrh je ale zcela zamítnut a autonomisté shromáždění prohlásí za irelevantní pro Autonomii a sály opustí.

Předsednictvo posléze zpracuje výsledky debat uplynulých dvou dnů a 1.května přednese závěrečné usnesení, pro které hlasuje 70% většina.¹⁴⁶

V tomto usnesení se hnutí prohlašuje za hlavní opozici proti historickému kompromisu; vyjadřuje svůj nesouhlas s panovačnou Malfattiho reformou; odsuzuje nemilosrdné potlačování a zakazování manifestací; policejní agresivitu; kritizuje ty členy hnutí, kteří chtějí stupňovat násilný odpor a kriminalizovat samotné hnutí; odsuzuje ty, kteří se staví proti stanovenému usnesení odhlasovaný většinou členů hnutí. Závěrečný dokument také odmítá jakoukoli militantní aktivitu hnutí a popírá spojení s jakoukoli ilegální organizací.¹⁴⁷

Výsledek druhého shromáždění je opět málo věrohodný jako v Římě, protože při prvním shromáždění byli přítomni při závěrečném hlasování pouze autonomisté, v Bologni byla při hlasování přítomna převážně již jen bolognská část hnutí, tudíž únorové ani dubnové závěrečné usnesení nelze považovat za program celého hnutí.

Od začátku tak hnutí doplácelo na svoji nejednotnost a neschopnost sestavit jednotný politický program s konkrétními požadavky. Prvním kolektivním a komplexnějším spisem byl dokument „Proč se 50 000 našich druhů vrátilo

¹⁴⁴ Tamtéž, str.173

¹⁴⁵ Tamtéž, str.174-5

¹⁴⁶ Tamtéž, str.175

¹⁴⁷ Billi Fabrizio: Gli anni della rivolta : 1960-1980: prima, durante e dopo il '68, Punto Rosso, stampa Milano 2001, str.77

k hnutí¹⁴⁸ sepsaný „Skupinou jedenácti“. Tento dokument spíše bilancuje dosavadní činnost a původ hnutí, a shrnuje veškeré události s ním spjaté.

2.7 Výzva francouzských levicových intelektuálů

Během května a června pokračovali ozbrojené střety radikálů s policisty; jak už jsem zmínil výše 12.května a 14.května došlo k úmrtí studentky Giorgani Masi respektive policisty Antonia Castri; v květnu v Bologni jsou ještě nadále zatýkáni rebelové z březnových výtržností, na protest proti tomuto zatýkání 10.června vyhlásí redaktoři rádia Alice hladovku.

5.července deník Lotta continua publikuje článek, kde francouzští levicový intelektuálové kritizují represivní politiku koalice národní solidarity: „*Od února je Itálie sužována vzpourou studentů, mladých proletářů, nezaměstnaných a obětí historického kompromisu a blamáží italských politických stran...Odpovědí Křesťanské demokracie, Komunistické strany Itálie a státní policie bylo zakázání manifestací v Římě, přítomnost vojenských vozů v Bologni, střelení policie do davů. Podepsaní pod tímto dokumentem požadují okamžité propuštění zadržovaných, ukončení pokračujících perzekucí a pomlouvačské mediální kampani proti hnutí a jeho aktivit podporující solidaritost se všemi zadržovanými disidenty.*¹⁴⁹ Toto prohlášení podepsal například Jean-Paul Sartre, Michel Foucault, Gilles Deleuze, Félix Guattari, Roland Barches, Maria Antoinetta Macciocchi a mnoho dalších.¹⁵⁰

Během letních prázdnin se diskutuje o roli PCI a zejména o rostoucím násilí a agresivity jak samotného hnutí tak státní policie. U příležitosti těchto debat a dopisu francouzských intelektuálů Itálii se zrodí myšlenka zorganizovat celostátní sjezd všech složek Hnutí „77“ a znovu obnovit diskuzi mezi studenty hnutí, mezi „Novou levicí“, mezi feministickými hnutími, mezi homosexuály apod. Vybrané město pro tento jednoznačně největší sjezd hnutí je symbolicky Bologna.

2.8 Celostátní sjezd Hnutí „77“ 23.-25.září 1977 v Bologni

¹⁴⁸ Perchě 50 000 Compagni Ritornino al Movimento – in: Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.180

¹⁴⁹ Grisogni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiautore, Milano 1997, str.58

¹⁵⁰ Tamtéž, str.59

2.8.1 Reakce veřejnosti

Ihned po zveřejnění místa a času konání je plánovaný zářijový celostátního sjezd v centru pozornosti médií i politiků. Již od poloviny srpna deník „L'Unitá“ Komunistické strany kritizuje manifest levicových intelektuálů, který se podle Lucia Lombarda Radiceho, redaktora „L'Unitá“, stal novým mozkiem a srdcem hnutí.¹⁵¹

Poté, co byla vybrána místem konání sjezdu Bologna, generální tajemník Enrico Berlinguer interpretuje sjezd jako „vpád špindírů do Bologne“. Pět dní před samotným sjezdem v Modeně mluví obdobně: „*nebudou to jistě ti chudí šmudlové, kteří Bolognu přivedou na mizinu?*“.¹⁵² Berlinguer k hnutí chová velké nesympatie a je pro něj hnutím zejména hnutím násilnickým.¹⁵³ Opět proklamuje své přiřazení pojmu „dicciannovisma“ k hnutí, neboť v rozhovoru pro „Corriere della sera“ prohlásil, že „*také fašismus začínal pochodem na Bolognu*“.¹⁵⁴

Reakce a komentáře médií jsou samozřejmě různá a liší se z úhlu pohledu jednotlivých deníků. Lotta continua interpretuje sjezd jako shromáždění těch, kteří přijeli vyjádřit své potřeby, svou nespokojenost s politickou situací a přijeli sdílet své názory s ostatními z druhého konce Itálie na události uplynulých měsíců. „*Přijeli jsem všichni protagonisté hnutí: jsou zde studenti univerzit, odpůrci jaderné energie, proletářská mládež, mladí dělníci...jsou zde i feministky a poprvé i homosexuálové, kteří se připojili k hnutí. Ti všichni jsou jedinou existující opozicí proti vládě a proti politickým stranám, které tuto vládu podporují.*“¹⁵⁵

Ironicky přistupuje k hnutí jeden z nejstarších bolognských deníků „Resto del Carlino“, který sjezd popisuje jako „*celostátní sjezd nesourodého hnutí*“.¹⁵⁶

¹⁵¹ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.206

¹⁵² Grispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiatore, Milano 1997, str.117

¹⁵³ Paradoxně samotný sjezd dostal přívlastek sjezd „proti násilí“ (convegno nazionale contro la repressione)

¹⁵⁴ Edizioni Movimento Studentesco: Piazza Maggiore era troppo piccola : cronache, fotografie e documenti del 23-24-25 settembre 1977 sul Convegno di Bologna, Milano stampa 1977, str.57

¹⁵⁵ Grispigni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiatore, Milano 1997, str.62-3

¹⁵⁶ Edizioni Movimento Studentesco: Piazza Maggiore era troppo piccola : cronache, fotografie e documenti del 23-24-25 settembre 1977 sul Convegno di Bologna, Milano stampa 1977, str.45

Obyvatelé Bologne ke sjezdu přistupují s obavami, protože mnozí podnikatelé a majitelé obchodů ještě mají v živé paměti, co se zde dělo v březnu. Nicméně přesto většina obchodníků se rozhodne během sjezdu nechat své obchody otevřené, ovšem už jen při malém náznaku nepokojů jsou obchodníci připraveni stáhnout rolety.

Nemalým problémem bylo zásobování a uživení desetitisíce očekávaných účastníků, protože bylo předem jasné, že tento druh lidí se nebude živit v restauracích. Hnutí dostane od družstevního podniku CAMST zásobující bolognskou menu nabídku 6 000 porcí těstovin za pouhých 1 000 lir bez láhve minerální vody.¹⁵⁷ Resto del Carlino opět reaguje ironickými slovy: „*Super rudá Bologna*“.¹⁵⁸

2.8.2 Proč právě Bologna?

Před začátkem samotného sjezdu se politici dohadují o tom, kdo ponese hlavní zodpovědnost za poklidný průběh. Během víkendu 23.-25.září se do Bologne dostaví mnoho politiků z Říma, včetně předsedy vlády Giulia Andreottiho, nicméně plnou zodpovědnost za průběh na sebe bere starosta Bologni Renato Zangheri, který pro deník „Corriere della Sera“ 11.září na otázku „proč byla vybrána Bologna“ odpověděl: „ *Bologna s dobře fungující administrativou je příkladem úspěchu lokálních levicových vlád. I přes veškeré nesnáze předčila i řadu sousedních krajů. Ale tato pověst byla pošpiněna. Důvody, proč byla vybrána Bologna jsou myslím hlubší... Bologna, jak již historie několikrát prokázala, je důležitým strategickým bodem. I v roce 1920 si fašisté byli vědomi, že pro přechod do pádské nížiny si musejí nejdřív podrobit Bolognu. Jen málokdo dneska ví, že vpád fašistů do paláce Accursia byl předzvěstí a signálem pochodu na Řím o dva roky později*“.¹⁵⁹ Renato Zangheri byl v přesvědčení pólu teorie „dicciannovismo“.

Celostátní sjezd hnutí byl členy chápán i jako velkým třídním protestem a manifestací proti rostoucímu státnímu násilí. A právě v Bologni došlo k největším srážkám, došlo k usmrcení nevinného studenta, k největšímu

¹⁵⁷ Dell'Arti Giorgio: 1977 : i giorni delle P38, La repubblica, Roma 1986, str.59

¹⁵⁸ Edizioni Movimento Studentesco: Piazza Maggiore era troppo piccola : cronache, fotografie e documenti del 23-24-25 settembre 1977 sul Convegno di Bologna, Milano stampa 1977, str.45

¹⁵⁹ Edizioni Movimento Studentesco: Piazza Maggiore era troppo piccola : cronache, fotografie e documenti del 23-24-25 settembre 1977 sul Convegno di Bologna, Milano stampa 1977, str.40

zatýkáni členů hnutí, k uzavření rádia hnutí a k intervenci vojenských vozidel do univerzitní zóny. Pro manifestaci „proti násilí“ byla vybrána právě Bologna, kde docházelo k největším násilnostem. Stejně tak byl vybrán k únorovému shromáždění Řím, kde se řešila otázka spolupráce s odbory. Právě v hlavním městě došlo k prvnímu střetu s odborovou konfederací CGIL během projevu Luciana Lamy. Organizátoři hnutí spíše přikládali váhu k těmto faktorům.

2.8.3 Průběh sjezdu

Oficiální začátek je vyhlášen na pátek 23.září, nicméně již několik dní do Bologni proudilo mnoho účastníků se spacími pytli, kteří přespávali u kamarádů a na ulicích, v předvečer sjezdu tak situace v Bologni byla značně chaotická, na ulicích se hromadily odpadky; přední představitelé různých organizací pořádali vlastní schůze, kde se připravovali na začátek celostátního sjezdu.

První schůze se koná v paláci Sport a ihned v počátcích se projevuje ona heterogenost a pestrobarevnost hnutí. Na sjezdu jsou přítomni dělníci, feministky, nezaměstnaní, homosexuálové, studenti, rodiče zatčených mladíků z „bolognského března“, autonomisté, členové organizací „Nové levice“ a ti všichni, se prezentují jako specifické komponenty jednoho velkého hnutí, ve kterém jsou právě oni tou špičkou velkého ledovce „revoluční opozice“ proti „křesťanskodemokratickému státu“ a historickému kompromisu PCI. Nesmíme opomenout „indiány metropolí“, kteří se žádných schůzí nezúčastňují, schází se na ulicích a náměstích, kde malují, zpívají, hrají divadla a vymýšlejí vtipné slogany.¹⁶⁰

Na 1.schůzi dochází i k prvním strkanicím mezi autonomisty a členy „Hnutí Pracovníků pro Socialismus“ (MLS – Movimento dei Lavoratori per il Socialismo). Autonomisté pak MLS, „Avanguardia Operaia“ a posléze i členy „Lotta Continua“ nazvou „pravičáckou frakcí hnutí“.¹⁶¹

Všechny tyto faktory oslabují hnutí a prokazují jeho neschopnost sestavit jednotný řád a vštípit hnutí politickou perspektivu.

¹⁶⁰ „Non vogliamo i vetri rotti, ma la testa di Andreotti“ – Nechceme rozbité výlohy, ale hlavu Andreottiho. In: Edizioni Movimento Studentesco: Piazza Maggiore era troppo piccola : cronache, fotografie e documenti del 23-24-25 settembre 1977 sul Convegno di Bologna, Milano stampa 1977, str.13

¹⁶¹ Billi Fabrizio: Gli anni della rivolta : 1960-1980: prima, durante e dopo il '68, Punto Rosso, stampa Milano 2001, str.79

Separatistické a nepřátelské postoje jednotlivých komponentů kritizuje vystoupení bývalého partyzána PCI a otce jednoho ze zatčených: „*Kdybyste se chovali jako jednotná většina, nikdy by Vás nemohli nazvat provokatéry*“.¹⁶²

Hlavním tématem diskuzí prvního dne je otázka násilí uvnitř hnutí. Mnozí se shodnou, že vzestup nezákonných militantních skupin je důkazem radikalizace sociálních svárů v zemi v posledních letech. Tyto skupiny využívají hnutí k odvrácení své izolace a verbují radikální členy do svých služeb.¹⁶³

Velkou váhu se přikládalo druhému dni, kdy se na náměstí Maggiore mělo hnutí zúčastnit sobotního dělnického shromáždění.

Mladí nezaměstnaní ve svých projevech kritizují rostoucí seznam mladých lidí na úřadu práce a neschopnost státu zajistit mladým stále zaměstnání. Pracující dělníci se nestaví proti odborům, ale proti kapitalistické organizaci syndikátů, podporují jednotu pracujících a posílení opozičního stanoviska proti státu. Účastníci tohoto dělnického shromáždění se distancují od teorie Alberta Asora Rosy „garantiti“ a „non garantiti“. Vyslanec římských železničářů prohlásil: „*„Garantiti“ jsou možná jen ti dělníci, kteří zemřou na rakovinu s dioxinů. Teorie „garantiti“ je teorií PCI, tudíž pravice, protože v kapitalistické společnosti jsou „garantiti“ pouze ti vykořisťovatelé*“.¹⁶⁴

Došlo i ke kritice samotné Autonomie Operai, která slovy „partyzána Merlina“ „*si myslí, že čtyřmi pistolkami zničí stát*“.¹⁶⁵ Ohlušujících ovací a potlesku ve stoje se dočká poté, co hnutí prohlásí za novodobý „Odboj“ a vysloví nutnost jednoty a návaznosti mezi „starým a novým Odbojem“.¹⁶⁶

Shromáždění dělníků a členů hnutí lze považovat za vrchol sjezdu a momentem, kdy se hnutí prezentovalo nejjednotněji.

Sjezd ukončí nedělní manifestace se 70 000 účastníky na náměstí Maggiore, kde vystoupil italský spisovatel Dario Fo.¹⁶⁷

¹⁶² Edizioni Movimento Studentesco: Piazza Maggiore era troppo piccola : cronache, fotografie e documenti del 23-24-25 settembre 1977 sul Convegno di Bologna, Milano stampa 1977, str.10

¹⁶³ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.219

¹⁶⁴ Edizioni Movimento Studentesco: Piazza Maggiore era troppo piccola : cronache, fotografie e documenti del 23-24-25 settembre 1977 sul Convegno di Bologna, Milano stampa 1977, str.30

¹⁶⁵ Tamtéž, str.17

¹⁶⁶ Vecchia e nuova Resistenza. Starým Odbojem je myšlen italský odboj proti fašismu během 2.světové války. Hnutí se tak přirovnává k italskému odboji za svržení fašismu, na druhou stranu Enrico Berlinguer prohlásí hnutí za „diciannovismo“.

¹⁶⁷ Bernocchi Piero: Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.216 a 228

Za nejpozitivnější stránku bolognského sjezdu lze považovat fakt, že nedošlo k žádným vážným střetům a bojům, což ocenil starosta Bologni Renato Zangheri, který zodpovědnost za bezpečnost v průběhu sjezdu vzal na sebe.

2.9 Epilog hnutí

Zářijový celostátní sjezd v Bologni byl největším, ale zároveň posledním počinem hnutí, které jsme po celou dobu nazývali Hnutím „77“. Stejně jako počátek, ani konec historie hnutí nelze ohraničit jedním datem, protože postupně vyšumělo do ztracena. Násilí, které hnutí po celou dobu oslabovalo, jej nakonec i zničilo. O pouhých 5 dní později po sjezdu byl v Římě zavražděn stoupenci extrémní pravice člen Lotta Continua Walter Rossi.¹⁶⁸ Tento čin spustil další vlnu násilných odvet a nepokojů; v řadě italských měst se konají „protifašistické“ manifestace; dojde k uzavření rádia „Cittá Futura“ a rádia „Onda Rossa“¹⁶⁹; v Římě autonomisté napadnou provinční sídlo Křesťanské demokracie; následně je policisty uzavřeno římské sídlo autonomistů „via dei Volsci“, ¹⁷⁰

Ostatní komponenty hnutí již nedokázaly přijít s inovacemi a novými návrhy, převážně opakovaly co již bylo mnohokrát řečeno. Řada radikálů Autonomie přešla do služeb Rudých brigád, které 16.března 1978 šokovaly italskou veřejnost únosem a posléze chladnokrevnou popravou křesťanskodemokratického politika Alda Mora. Pro Itálii je konec 70.let těžkou a temnou dobou, dobou vrcholícího italského terorismu, který svými podlými činy vystrašoval italskou veřejnost.

Řada bývalých stoupenců hnutí byla touto situací znechucena, vnímali situaci tak, že nemají jinou možnost, než se postavit na stranu státu nebo sympatizovat s Rudými brigádami. Znechuceni obojím se mnozí zdrželi participace na politická témata, rezignovali a přiklonili se k pasivitě

¹⁶⁸ Grispigni Marco: *Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere*, Il saggiatore, Milano 1997, str.66

¹⁶⁹ Jedná se o obdobná rádia jako bylo rádio Alice v Bologni

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 66 a 117

Koalice národní solidarity neměla dlouhého trvání, v roce 1979 PCI opět vstoupila do opozice. Italská komunistická strana ve volbách roku 1976 dosáhla nejlepšího výsledku, nicméně krušná léta 1977 – 79 jakoby PCI postihla nejvíce. Ve volbách roku 1979 ztratila 4% a v následujících letech pokles hlasů stále pokračoval až do rozpadu strany. Mnozí voliči PCI její vystoupení z opozice pochopili jako zradu strany, která byla jedinou budoucí možnou alternativou za stále vládoucí a vítěznou Křesťanskou demokratickou stranu.

3. Dědictví a odkaz Hnutí „77“

3.1 Inovace v komunikacích

Rok 1977 je také rokem masivního vzniku nových takzvaných svobodných nezávislých rádií. Tento trend umožnilo schválení nového zákona o „svobodné anténě“¹⁷¹ v červnu roku 1976.¹⁷² Výsledkem „boomu“ nových rádiových stanic jest 1 964 existujících soukromých rádií, 15% z tohoto počtu tvořila rádia „tradiční“ levice, 10% tvořila rádia nově vznikající extrémní levice.¹⁷³

Tato doba dala vzniknout rádiím typu Radio Città Futura, Radio Popolare, Radio Sherwood, Radio Alice, Radio Onda Rossa, Canale 96 atd., které byly v průběhu roku 1977 spojovány s činností hnutí.

Mezi těmito novými a experimentálními rádiovými stanicemi mělo zásadní roli bolognské Radio Alice, které vznikalo jako jedno z prvních svého druhu. Toto rádio přineslo řadu inovací ve způsobu vyjadřování a volby programu, vyznačovalo se otevřeností a spontánností. Vysílat mohl kdokoli měl odvahu do redakce zavolat a přihlásit se. Pro mladé se Radio Alice stalo rádiem, ve které mohli členové hnutí bez jakékoli svázanosti mluvit v první osobě svým dialektem, vyjádřit své osobní „potřeby“ a názory.¹⁷⁴ Redaktoři rádia spontánně pouštěli do éteru právě probíhající telefonní hovor, nikoli již připravený jako v běžných rádiích; užívali prozaického básnického slovníku; experimentovali s jazykem; předčítali díla Vladimíra Vladimiroviče Majakovského a avantgardních umělců; pouštěli hudbu undergroundových skupin; předčítali různé recepty pochybných magických lektvarů, afrodisiak apod. Nicméně v průběhu času rádio do sebe dostávalo extrémně levicový revoluční charakter zdůrazňující důležitost boje dělnické třídy proti kapitalistickému státu. Kritikou

¹⁷¹ „Libertá di antenna“

¹⁷² Grisigni Marco: *Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere*, Il saggiatore, Milano 1997, str.72

¹⁷³ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str. 81

¹⁷⁴ Tamtéž, str.82

bylo rádio nazváno „*d'áblem kráčeícím po stopách Majakovského*“.¹⁷⁵ Pro konzervativní lidi bylo rádio Alice tím rádiem, které hanobilo italský jazyk.

Úryvek z vysílání rádia Alice: „*Naše potřeby, naše sexualita, naše potřeba ranního spánku...naše chtiče...to vše bylo po staletí negováno, utajováno, nevysloveno. Konzumní společnost, nelidské pracovní požadavky zaměstnanců, hierarchicky uspořádaná společnost, to vše potlačuje rozvoj vašeho těla a vaši duše. Veškerý náš čas musíme obětovat práci. Ale naše tělo říká práci ne*“.¹⁷⁶

Rádio Alice bylo kritikou odsuzováno za kažení pracovní morálky u mladých lidí a prohlášeno za obscénní.

Důvody uzavření rádiové stanice Alice v březnu je několik. Tamním orgánům vadila radikálnost a agresivita rádia, redaktoři během březnových bitek informovali o pozicích a rozmístění policejních jednotek, zkresleně dramatizovali způsob úmrtí Francesca Lorussa, vyzývali své posluchače k ozbrojenému a radikálnímu odporu a zahájení „revoluce“.

Vrchol činnosti rádia byl právě rok 1977. Zatčení redaktoři byli posléze propuštěni a zproštěni viny ze spiknutí proti státu, rádio vysílalo ještě několik let, ale již nedokázalo zaujmout své posluchače dalšími inovacemi a originalitou, stará témata byla postupně vyčerpána. Rádio pak přenechalo své vlny Radiu Radicale.¹⁷⁷

Co se týče tiskovin, výsadnější postavení měly již déle existující deníky jako například „Triplice“, „Il Manifesto“, „Lotta Continua“ a „Quotidiano dei lavoratori“, nicméně tvořily pouhý zlomek předlouhého seznamu nově vznikajících titulů. Například od zimy roku 1976 do července 1977 vzniklo na 70 nových periodik, které dohromady prodaly 290 – 300 000 výtisků.¹⁷⁸ Tento trend ve své době nemá v jiné evropské zemi obdoby.

Italská první republika (1948 – 1993) bývá často nazývána republikou partitokratickou. Termín partitokracie zavedl a definoval právník Giuseppe Maranini jako „vládu stran a pro strany“ (il governo dei e per i partiti)¹⁷⁹. Šlo zejména o to, jak píše Jiří Kunc ve svých „stranických rekonstrukcích“, že „*vliv*

¹⁷⁵ Grispigni Marco: *Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere*, Il saggiatore, Milano 1997, str. 73

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 75

¹⁷⁷ <http://www.wikipedia.it/> - 20.4.2007

¹⁷⁸ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str. 81

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 83

¹⁷⁹ http://www.ideazione.com/Libri/lettere_scarlatte/maranini.htm - 23.4.2007

a moc politických stran zašla příliš daleko. Strany se stávaly rozhodujícím zdrojem distribuce mocenských prostředků i materiálních statků s patřičným klientelismem a orientací na bezprostřední skupinové a korporativní zájmy... masové politické strany se snažily rozšířit svou podporu připojením organizací odborových, studentských, kulturních, sportovních, rekreačních atd.“¹⁸⁰ Probíhala praxe stranického „přerozdělování státu“¹⁸¹: mezi politickými stranami byly proporčně přerozděleny posty v TV, v tisku, na univerzitách, ve správních úřadech, v soudech.¹⁸²

Italské masové politické strany¹⁸³ tak měly „svá“ rádia, televizní programy, noviny apod., které spadaly pod hlavičku příslušné politické strany.

Léta 1976 – 1977 jsou vrcholným rozmachem vzniku nezávislých a autonomních rádií, časopisů a novin, které v průběhu roku 1977 spojovaly svoji činnost s hnutím. Rok 1977 je obdobím nesmírné kreativity mladých lidí, kteří byli znechuceni touto „lotizací médií“ a zakládali časopisy a noviny zcela nezávislé na tradičních politických stranách.

3.2 Hnutí a násilí

Asi nejožehavější otázka – bylo Hnutí „77“ násilnické? Nejčastější odpovědí jest – ano bylo násilnické. Na ubohý vpád členů FUANu na půdu Filosofické fakulty v Římě 1. února hnutí odpoví napadením sídla Italského sociálního hnutí a vážným poraněním agenta Domenica Arbolettiho; na pokus Luciana Lamy stabilizovat situaci na univerzitách hnutí odpoví napadením přistavěného pódia a násilnou rvačkou s odboráři; na nešťastné zabití studenta Francesca Lorusa hnutí odpoví 3-denním rabováním, rozbíjením obchodů, výtržnostmi a následnou pomstou v podobě zabití policisty Passamontiho; na smrt studentky Giorgiany Masi odpoví hnutí zabitím policisty Antonia Custry o pouhé dva dny později. A takto bych mohl pokračovat ještě několik odstavců

Nemůžeme všechny členy považovat za násilníky, protože hnutí lze rozdělit na část těch „dobrých a těch „špatných“: na „indiány metropolí“, feministky a umírněné levicové studenty na straně jedné, autonomisty a radikály z ilegálních

¹⁸⁰ **J.Kunc:** Stranické systémy v re/konstrukci – Itálie, Slon, Praha 2000 str.103

¹⁸¹ Lottizzazione dello stato

¹⁸² **V. Bělohradský:** Italská cesta k většinové demokracii In: Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR”, Michal Klíma (ed.), VŠE Praha 1999

¹⁸³ Masovými stranami rozumíme zejména Křesťanskou demokratickou stranu. Italskou komunistickou stranu, Italskou socialistickou stranu

militantních skupin na straně druhé. Nicméně bohužel pro umírněnou část hnutí, násilné incidenty vždy zastiňovaly onu věcnou stránku hnutí. Státní média toho vždy plně využívaly a s násilím hnutí spojovaly nejčastěji. V mysli veřejnosti pak převažoval názor, že tito mladí nechtějí nic jiného, než jen ničit.

Je nutné podotknout, že hnutí bylo převážně kulturou revoluční levice, v myslích mnoha členů převažovala teorie nutnosti dosažení „neodkladných tužeb“ a požadavků, k čemuž měla dopomoci dosud neuskutečněná revoluce, jež se neobejde bez užití násilných metod.

Pro Rudé brigády byly studentské a mládežnické vzpoury roku 1977 počátkem „kultury“ ozbrojeného odporu proti státním institucím, kdy promyšlené teroristické ataky měly ochromit fungování státu.¹⁸⁴ V letech 1968 – 1972, což je také obdobím studentských a dělnických protestů, ještě neexistoval ozbrojený boj extrémní levice proti státu. Pokud pomineme incidenty malého formátu, strategie promyšlených a předem cílených teroristických útoků na stát a jeho přední činitele se nevyskytovala.¹⁸⁵

Vše se měnilo v průběhu let 1975 – 77. V tomto období probíhala krize nově vzniklých levicových uskupení, která byla posléze umocněna volebním neúspěchem strany Democrazia Proletaria (viz kap.1.2). Mnozí radikálové došli k závěru, že politika není tou správnou cestou a je nutné nastoupit cestu tvrdého ozbrojeného boje proti kapitalistickému státu, aby probudili uspanou proletářskou třídu k revolučním činům a svými teroristickými útoky „praštit palicí“ veřejnost, když nestačilo jen poklepat po ramenou.

Rudé brigády v letech 1975 – 76 prožívaly menší krizi poté, co došlo k zatčení dosavadní hlavy Rudých brigád Maria Morettiho.¹⁸⁶

Krize ovšem netrvala dlouho, během událostí roku 1977 Rudé brigády úspěšně verbovaly do svých služeb radikály a v období 1977 – 79 zaznamenávají vrchol své existence. Jeden z nejhorších činů byla explodující bomba v čekárně na bolognském vlakovém nádraží 2.srpna 1980. Výsledkem této tragické události bylo 85 mrtvých a 200 zraněných.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Billi Fabrizio: Gli anni della rivolta : 1960-1980: prima, durante e dopo il '68, Punto Rosso, stampa Milano 2001, str.175

¹⁸⁵ Tamtéž, str.176

¹⁸⁶ Billi Fabrizio: Gli anni della rivolta : 1960-1980: prima, durante e dopo il '68, Punto Rosso, stampa Milano 2001, str.180

¹⁸⁷ Billi Fabrizio: Gli anni della rivolta : 1960-1980: prima, durante e dopo il '68, Punto Rosso, stampa Milano 2001, str.83

Násilí bylo nejožehavější otázkou pro hnutí, násilí hnutí vnitřně rozdělovalo, vždy oslabovalo a v očích veřejnosti zdiskreditovávalo a pro mnohé lidi byly události roku 1977 počátkem temných let italského terorismu¹⁸⁸.

3.3 Dosáhnuté cíle a význam hnutí

Po celou dobu existence Hnutí „77“ bylo takřka nemožné určit jeho politickou linii. Na velkých shromážděních se nikdy nedokázaly jednotlivé komponenty shodnout, či dojít k nějakému kompromisu. Od počátku hnutí charakterizovala nejednotnost a neschopnost sestavit jednotný politický program. Důvodem byla neskutečná spleť a barvitost hnutí, jednotlivé komponenty měly vlastní představy a priority. Vysokoškolským studentům šlo zejména o stažení Malfattiho reformy a zlepšení studijních podmínek na univerzitách; nezaměstnaní řešili pochopitelně nejvíce otázku vysoké nezaměstnanosti v zemi; feministkám šlo o zlepšení postavení žen ve společnosti; homosexuálové bojovali za svá práva; radikální autonomisté považovali hnutí za ozbrojený proletářský boj proti kapitalistickému státu; mládež ovlivněná marxistickými revizionisty se snažila dosáhnout naplnění „neodkladných potřeb“¹⁸⁹ revolučními prostředky.

Na požadavky typu „*žadáme právo na kaviár... kultura musí patřit proletářům*“¹⁹⁰ se často politici jen usmívali. V březnu na 15.kongresu italské komunistické federace v Bologni Renzo Imbeni prohlásí, že tyto neodkladné potřeby této levicové mládeže nejsou v praxi naprosto žádným režimem či politickou stranou splnitelné.¹⁹¹

Dosáhlo tedy hnutí nějakého určitého cíle?

V samotném počátku došlo na nátlak studentů k drobné úpravě v reformě Franca Maria Malfattiho. Změny ohledně systému zkoušek se nevztahoval na již probíhající akademický rok, tudíž studenti, kteří absolvovali některé předměty podle starého systému, nemuseli zkoušku znovu absolvovat a byl jim předmět uznán ještě podle starých řádů.¹⁹²

¹⁸⁸ Léta 1977 – 1979 jsou v italských novodobých dějinách označena za „gli anni di piombo“ – roky olova

¹⁸⁹ Připomínám, že se jedná o teorii dei Bisogni maďarské filosofky Agnes Heller

¹⁹⁰ Monicelli Mino: *Ultrasinistra in Italia 1968-1978*, Laterna, Roma-Bari 1978, str.94

¹⁹¹ <http://www.marzo77.it/menuMarzo77.asp> - 23.4.2007

¹⁹² Bernocchi Piero: *Movimento settantasette : storia di una lotta*, Rosenberg & Sellier, Torino 1979, str.97 – 8

Po zářijovém sjezdu v Bologni Komunistická strana Itálie stáhla svoji teorii „spiknutí“¹⁹³ a přiznala, že k hnutí se nechovala vždy vhodným způsobem.

Jedná se ale o dílčí úspěchy. Hnutí „77“ nedosáhlo žádného významného politického vítězství či ústupků, nedosáhlo žádné institucionální podoby.¹⁹⁴

Význam hnutí je tak nutné hledat někde jinde.

Hnutí bylo obviňováno z toho, že nemá objektivní cíle, nicméně zpětně členové hnutí vidí význam zejména v jeho existenci, v samotném bytí hnutí a ve způsobu projevení a prezentování. Hnutí „77“ bylo důkazem změny mentality mladých Italů, kteří již nebudou jen tupé „orwellovské“ ovce přitakávající nařízením předních státní činitelů; hnutí bylo projevem znechucenosti mladých lidí z konformismu italských politiků. Lze zaregistrovat určitý prapočátek nedůvěry Italů ve státní instituce a v italskou profesionální politiku vůbec, která bude v průběhu let gradovat a kulminovat na začátku 90.let na základě odhalování korupčních skandálů obrovských rozměrů ve veřejném sektoru. Italové i v dnešní době mají nejmenší důvěru ve státní instituce a orgány ze všech zemí západní Evropy.

Dalším významným bodem jest, že Hnutí „77“ je výhradně hnutím italským, nemá žádný mezinárodní ekvivalent. Od samotných počátků byly studentské vzpoury roku 1977 médií srovnávány se studentskými protesty roku 1968, nicméně obdobné události se odehrávaly i v jiných zemích, revolty roku 1968 měly mezinárodní charakter, v pozadí byly i mezinárodní události a zrod mýtů Che Guevary, Fidela Castra, Mao ce Tunga apod.¹⁹⁵ V roce 1977 již žádný z těchto mýtů nepřetrvává, v jiných zemích se obdobné nepokoje neodehrávají, tudíž Hnutí „77“ je prvním velkým nátlakovým hnutím, které je výhradně italskou záležitostí a nemá žádný modelový příklad z jiné země.

3.4 30 let poté

Tato práce byla psána v roce 2007, tudíž tomu bylo přesně 30 let od dramatického roku 1977.

V této závěrečné kapitole se zaměřím na město Bologna, které bylo od března roku 1977 vedle Říma hlavním centrem veškerého dění.

¹⁹³ Teoria del complotto: ze spiknutí proti státu byli obviněni zadrženi z březnových nepokojů v Bologni.

¹⁹⁴ Berardi Franco: Dell'innocenza : 1977: l'anno della premonizione, Ombre Corte, Verona 1997, str.8

¹⁹⁵ Grisogni Marco: Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiatore, Milano 1997, str.23

Jaká je situace tamních studentů na začátku 21.století?

Za studia se stále platí a studenti mají stále problémy najít uplatnění ve svém oboru, což je ale dle mého názoru logickým vyústěním toho, že na studia je přijata většina uchazečů, která se na daný obor přihlásí. Pokud to srovnáme se systémem v České republice, u nás zejména v humanitně zaměřených školách probíhají převážně 2.kolové přijímací řízení s určitými požadavky a na studia je přijat zredukovaný počet uchazečů adekvátní k velikosti oboru a možnosti uplatnění. Čeští studenti teoreticky mají větší šanci uplatnění ve svém oboru, než studenti v Itálii, kteří na druhou stranu mají větší šanci se na vysokou školu dostat, nicméně důsledkem je nadměrný počet studentů, než jsou možnosti uplatnění.

Co se týče politické situace, Komunistická strana Itálie byla vystřídána Demokratickou stranou Levice. I když Emilia-Romagna byla vždy rudou provincií, studenti tamní komunismus nazývají „il comunismo finto“¹⁹⁶ Bologna je univerzitním městem až s 90 000 studenty, poptávka po nájmu je obrovská. Ceny pronájmů tak šplhají do enormních výšin a Bologna je po Milánu a Římu nejdražší město Itálie. Miláno je průmyslové komerční město, Řím město turistické, nicméně Bologna jest zejména městem studentů. Studenti jsou tak většinou stále závislí na podpoře rodičů.

Co jest odkazem a dědictvím Hnutí „77“? Zejména kultura obsazování fakult. Některé fakulty jsou studenty obsazeny i v dnešní době¹⁹⁷, dochází i k blokaci veřejné dopravy. Nicméně tyto dílčí události již nemají obzvláště dramatický charakter.

Francesco Lorusso je mezi studenty dodnes dobře znám a v Bologni je po něm pojmenována jedna z tamních zahrad.

Násilné incidenty a krušná minulost let předchozích nelze zapomenout. V mnoha knihovnách se prochází při vstupu rentgenovou bránou, která kontroluje přítomnost zbraní u osob; hlavní Duom na náměstí Maggiore je obehnán ploty a při vstupu jsou kontrolovány obsahy batohů; policejní vozy v noci krouží městem a krotí noční divokost studentů; před domem předsedy vlády Romana Prodiho stojí policejní auto 24hodin denně.

¹⁹⁶ Fingovaný, falešný komunismus

¹⁹⁷ Zatím poslední událostí tohoto druhu bylo obsazení Právnické fakulty v Bologni v roce 2005

III. Závěr

Rok 1977 byl rokem plný dramatických událostí, které se bohužel neobešly bez ztráty na životech; rok plný nedorozumění a křivd; rok plný deziluzí a vzájemného obviňování z násilí.

Hnutí „77“ bylo ze začátku zejména hnutím studentským, nicméně v průběhu roku 1977 se k hnutí přidala řada mladých nezaměstnaných lidí, posléze čerství absolventi univerzit, kteří nemohli najít práci a uplatnění ve svém oboru. K akcím se přidávaly i radikálové extrémních levicových skupin, feministická hnutí, anarchisté, různé sekty a homosexuálové. Dnešní autoři se přiklánějí k názoru, že Hnutí „77“ není hnutím, které vzniklo v roce 1977, nýbrž v onom roce různé komponenty zaznamenávaly vrchol své činnosti a odporu proti italskému státu.

Situace na univerzitách ve 2. polovině 70. let byla velice neutěšená. Poté, co na konci 60. let byly univerzity zpřístupněné všem, rapidně vzrostl počet studentů na univerzitách, nicméně jednotlivé univerzity neměly kapacity a materiální vybavení k systematizaci všech svých studentů. Masifikace univerzit měla také za následek komplikace v hledání zaměstnání po absolvování studia, poněvadž absolventů bylo často v daném oboru nadbytek, studenti si často stěžovali, že jejich diplom je pouze kus hadru.

Malfattiho reformy školství předpokládaly mimo jiné i navýšení poplatků za studia, což vyvolalo u studentů za daných podmínek velkou nevoli. Prvotní impuls k demonstracím a k obsazování jednotlivých fakult studenty tak byly připravované reformy Franca Marii Malfattiho, tehdejšího ministra školství.

Nicméně tyto reformy byly pouhým *spouštěčem*, nikoli posléze jediným důvodem takovýchto masivních protestů a střetů.

Důvodem byla kumulace všech nepříznivých událostí postihující Itálii od počátku 70. let. Italskou republiku postihla hospodářská recese způsobená do značné míry ropnou krizí, zemi postihovala nejvyšší nezaměstnanost s tehdejších zemí Evropského společenství. Dalším důvodem byla nová politika Komunistické strany Itálie pod vedením Enrica Berlingueriho, který v roce 1973 načrtl novou politickou linii „historického kompromisu“ předpokládající užší spolupráci i s Křesťanskou demokracií. Po volbách roku 1976 se uplatnila tzv. *koalice národní solidarity*, kde poprvé od voleb roku 1948 vyšla Komunistická strana Itálie z permanentní opozice. Řada mladých levicových studentů a extrémně levicových radikálů nemohla tento krok Italské komunistické strany

pochopit, považovali tento krok za zradu strany, která pro ně byla jedinou možnou budoucí alternativou za stále vládnoucí Křesťanskou demokracií a odvrátili se k PCI zády. Pro mnohé bylo hnutí již jedinou existující opozicí proti vládnoucí Křesťanské demokracii.

Malfattiho reformy, nedostatečné kapacitní vybavení univerzit, vysoké nájmý ve velkých městech, ropná krize, hospodářská recese, historický kompromis, koalice národní solidarity, vysoká nezaměstnanost – všechny tyto faktory byly důvodem masivních protestů studentů, radikálů a nezaměstnaných lidí, které zaznamenaly vrchol v roce 1977.

Rok 1977 je ale také vrcholem nesmírné kreativity mladých lidí, kteří zakládali nové časopisy a nezávislá rádia, která se vyznačovala originalitou a svérázným vyjadřováním. Mladí Italové začínali mít dost monopolu médií, které z jejich pohledu neobjektivně hodnotily situace a psaly pouze ve prospěch parlamentních stran, pod které spadaly.

Hnutí „77“ doplácelo na svoji nejednotnost a různost zájmů jednotlivých komponentů, tudíž se nepodařilo prosadit žádný politický program. Nicméně význam hnutí vidí v dnešní době tehdejší členové už jen v jeho pouhé existenci, kdy mladí lidé zvýšili hlas a dali najevo, že již nebudou jen tupé „orwellovské“ ovce přihlížející nekalým praktikám předních politiků.

Rok 1977 je vrcholem znechucenosti mladých lidí tehdejší italskou politikou a politického konformismu, rok 1977 je prapočátkem narůstající nedůvěry Italů ve státní instituce a přední státní činitele.

Násilné střety a demonstrace si bohužel vyžádaly i oběti na životech, často docházelo k přehnaným až hysterickým reakcím jak z řad členů hnutí, tak také z řad policejních jednotek, docházelo k častému obviňování ze zodpovědnosti za tragická úmrtí mladých lidí. Hnutí „77“ je dnes značně spojováno s násilím, které ho provázelo. Radikálové hnutí několikrát vyjádřili svoje sympatie s teroristickou organizací Rudé brigády, mnozí se k brigádám i posléze přidali. Rok 1977 je považován i za počátek italského terorismu, studentské a mládežnické vzpoury roku 1977 jsou počátkem „kultury“ ozbrojeného odporu proti státním institucím, kdy promyšlené teroristické útoky byly cíleny přímo proti státu a jeho činitelům. Léta 1977 – 79 jsou v novodobých italských dějinách vzpomínány jako „anni di piombo“ (léta olova).

Sommario:

Il movimento studentesco del '77" fu un movimento nato nella seconda metà degli anni settanta basato sui gruppi della sinistra extraparlamentare. Il movimento del 77 (questo movimento prende il nome dell'anno in cui più forte fu lo scontro con lo Stato) si inserì nella lunga tradizione e nella scia della stagione dei movimenti iniziata nella metà degli anni sessanta, ma in un contesto caratterizzato da nuovi dati e nuovi assetti sociali, economici e politici. Al movimento non parteciparono solo gli studenti delle università ma soprattutto i figli di operai e dei giovani [proletari](#).

In effetti, con la crisi economica che travolse l'Europa negli anni settanta, si assisté ad una vertiginosa escalation della disoccupazione, soprattutto giovanile. Il settantasette fu il culmine della lotta degli studenti con la prospettiva della disoccupazione e del precariato, dei giovanili proletari del lavoro nero, dei disoccupati, dei radicali della estrema sinistra e dei militanti contro lo Stato. Tutti quanti furono indicati come cosiddetti "non garantiti" dallo Stato, i figli della crisi economica dell'inizio degli anni settanta.

L'anno 1977 fu quindi un'anno drammatico della storia italiana recente. L'anno della guerriglia di strada e della P38 (un tipo della pistola) ma anche degli cosiddetti indiani

metropolitani (la versione di “hippies” degli anni settanta in Italia) e di una diffusa creatività giovanile.

Il ciclo di protesta portó a un ampliamento del repertorio della protesta, con la diffusione di alcune forme d’azione, in primo luogo lo sciopero e le occupazioni, e l’emergere di tattiche nuove, come la disobbedienza civile, le battaglie di piazza contro la polizia, le battaglie tra l’estrema sinistra e l’estrema destra, e la ritualizzazione degli scontri tra manifestanti e forze dell’ordine.

Compromesso storico di Enrico Berlinguer e governi della solidarietà nazionale di quel periodo raffreddarono le simpatie della “vecchia” sinistra verso i nuovi attori emergenti, che restarono sempre piú isolati. Tanti scesero in campo terroristico a fianco delle Brigate rosse. Gli anni tra il 1977 e il 1979 cominciarono a essere conosciuti come “anni di piombo”.

Seznam literatury

Primární zdroje:

- **Berardi Franco, Bridi Veronica:** 1977 l'anno in cui il futuro incominciò, Fandango libri, Roma 2002
- **Berardi Franco:** Dell'innocenza : 1977: l'anno della premonizione, Ombre Corte, Verona 1997
- **Billi Fabrizio:** Gli anni della rivolta : 1960-1980: prima, durante e dopo il '68, Punto Rosso, stampa Milano 2001
- **Bernocchi Piero:** Movimento settantasette : storia di una lotta, Rosenberg & Sellier, Torino 1979
- **Benecchi Diego** a kol.: I non garantiti. Il movimento del 77 nelle università, Savelli, Roma 1977

- **Bělohradský Václav:** Italská cesta k většinové demokracii In: Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR", Michal Klíma (ed.), VŠE Praha, 1999
- **Dell'Arti Giorgio:** 1977 : i giorni delle P38, La repubblica, Roma 1986
- **Della Porta Donatella:** Movimenti collettivi e sistema politico in Italia. 1960-1995, Laterza, Roma-Bari 1996
- **Dvořáková V., Kunc J.:** Itálie in: B.Říchová (ed.): Komparace politických systémů II., VŠE, Praha 1999
- **Edizioni Movimento Studentesco:** Piazza Maggiore era troppo piccola : cronache, fotografie e documenti del 23-24-25 settembre 1977 sul Convegno di Bologna, Milano stampa 1977
- **Echaurren Pablo :** Parole ribelli : i fogli del movimento del 77, Stampa Alternativa, 1997
- **Grispigni Marco:** Il settantasette : un manuale per capire, un saggio per riflettere, Il saggiatore, Milano 1997
- **Kunc Jiří:** Stranické systémy v re/konstrukci – Itálie, nakl. Slon, Praha 2000
- **Monicelli Mino:** Ultrasinistra in Italia 1968-1978, Laterza, Roma-Bari 1978
- **Zangheri Renato:** Bologna, Laterza, Roma 1986
- **Zavoli Sergio:** La notte della Repubblica; A. Mondadori Nuova Edi., Milano 1992.

Sekundární zdroje

- **Asor Rosa Alberto:** Le due società. Ipotesi sulla crisi italiana, Einaudi, Torino 1977
- **Berardi Franco:** Primavera 77, Stampaalternativa, Milano 1977
- **Bernocchi Piero:** Dal '77 in poi, Erre emme, Roma 1997
- **Bianchi Sergio** (edit.) a další: L'orda d'oro, 1968-1977 : la grande ondata rivoluzionaria e creativa, politica ed esistenziale, Nuova ed: Feltrinelli, Milano 1997
- **Bianchi Sergio;** Camiti Lanfranco: Settantasette: la rivoluzione che viene, DeriveApprodi 2 ed., Roma 2004
- **Bologna 1977,** da marzo a settembre / a cura della commissione diritti civili della Federazione Bolognese del Psi ; foto di Eros Vincenti, nakl. La Squilla, Bologna 1977
- **Comitati autonomi operai di Roma:** Autonomia operaia, Savelli, Roma 1976
- **Cocchi Giovanni, Mirco Pieralisi:** 1977-1987, dieci anni cento domande : i segni del '77 anni dopo: una ricerca sulle idee e le scelte di vita di centinaia di ex militanti del movimento di Bologna, Agalev, Bologna 1988
- **D'Amico Tano:** Gli anni ribelli, 1968-1980, Editori riuniti, Roma 1998.
- **Di Nallo Egeria:** Indiani in città, Capella, Bologna 1977

- **Gattei Giorgio:** Soggetti e assassini : itinerario morale di un decennio, Cappelli, Bologna 1978
- **Negri Antonio:** Proletari e stato : per una discussione su autonomia operaia e compromesso storico, Feltrinelli, Milano 1976´
- **Occhetto Achille:** Dialogo sul movimento : i comunisti e l'università dopo i fatti del marzo '77, De Donato, Bari 1978
- **Palandri Enrico (edit.):** Bologna, marzo 1977 ...fatti nostri, Bertani, Verona 1977
- **Salaris Claudia:** Il movimento del Settantesette : linguaggi e scritture dell'ala creativa, Bertolo 1997

Internetové zdroje:

- <http://www.batsweb.org/cultura/Geopolitica/Italia/elezioni1946.htm>
- <http://www.multiweb.cz/hawkmoon/strana34.htm>
- <http://www.nelvento.net/archivio/68/autonomia/autonomia.htm>
- <http://www.marzo77.it/menuMarzo77.asp>
- http://it.wikipedia.org/wiki/Lotta_Continua
- http://digilander.libero.it/gianni61dgl/movimento77_inizi.htm
- <http://www.nelvento.net/archivio/68/settesette/volantini1-10.htm>
- <http://it.wikipedia.org/wiki/CGIL>
- http://www.idealazione.com/Libri/lettere_scarlatte/maranini.htm
- www.cedost.it/testi/francesco.htm
- www.reti-invisibili.net/francescolorusso/articles/art_2735.html